

Democraat

D66

新年快樂

Próspero
año nuevo

عام سعيد

Bonne
année

Happy
new year

Gelukkig
nieuwjaar

Kritisch, maar constructief

Alweer drie maanden geleden vierden we met elkaar een nieuwe overwinning. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 12 september groeide D66 van tien naar twaalf zetels. Winst waar we trots op kunnen zijn. Onder leiding van Kees Verhoeven en dankzij de inzet van zeer velen in het land hebben we een goede, succesvolle campagne gevoerd. Waar andere partijen in de opgefokte tweestrijd tussen VVD en PvdA een nederlaag moesten incasseren, zijn wij erin geslaagd juist meer mensen aan ons te binden.

Als ik nu de grote vergaderzaal van de Tweede Kamer in loop, kan ik genieten van het stevige D66-blok. We bezetten de eerste vier rijen van een van de 'taartpunten' in het midden van de zaal. Ons team is een mooie mix van nieuwe en vertrouwde gezichten. We hebben afscheid genomen van Fatma en Boris, die jarenlang mede het gezicht van de partij hebben bepaald. Ik ben hen dankbaar voor hun inzet en betrokkenheid.

De nieuwe fractie is voortvarend aan de slag gegaan. Het feit dat we niet nodig waren voor het kabinet was allerm minst reden om achterover te leunen. Zo hebben we nog tijdens de kabinetsonderhandelingen twee initiatiefwetten ingediend. Kees nam het wetsvoorstel van Boris over, waarbij gemeenten zelf mogen beslissen wanneer en op welke zondagen de winkels open mogen en Pia

en Gerard dienden een voorstel in waardoor nieuwe trouwambtenaren niet meer mogen weigeren echtparen van hetzelfde geslacht te trouwen.

Inmiddels is ook het kabinet van VVD en PvdA aan de slag gegaan. Na een valse start met geharrewar over de inkomensafhankelijke zorgpremie en een dichte mist van koopkrachtwolken, heeft D66 het kabinet opgeroepen het gedonder achter zich te laten. Er is immers zoveel werk te doen. Het regeerakkoord bevat een hoop goede plannen, hervormingen waar D66 al jaren voor pleit – op de arbeidsmarkt, de woningmarkt en het openbaar bestuur. Tijdens het debat over de regeringsverklaring heb ik dan ook gezegd: 'Als het gaat om die hervormingen stond ik voor, sta ik naast en als het nodig is achter het kabinet om de snelheid erin te houden.'

'Als het gaat om die hervormingen stond ik voor, sta ik naast en als het nodig is achter het kabinet om de snelheid erin te houden'

Op een aantal voor D66 belangrijke onderwerpen maakt het kabinet echter verkeerde keuzes. Zo bezuinigt het kabinet op onderwijs. 'Aan het onderwijs wordt vooral lippendienst bewezen,' zei onze onderwijsman Paul terecht. Stientje, onze groene politica, achterhaalde de groene effecten van het regeerakkoord: 'Meer files en minder mensen in het openbaar vervoer, dat lijkt me de wereld op z'n kop.' En Kees en Steven wezen me er op dat in de 81 pagina's van het akkoord niets staat over de jeugdwerkloosheid of zzp'ers. Hoe kan het kabinet 800.000 ondernemers in de kou laten staan? En ook ouderen die graag willen werken, komen er bekaaid van af. Een voorstel van D66 en 50plus om daar extra aandacht aan te geven, kon gelukkig rekenen op steun van een meerderheid in de Tweede Kamer.

De komende jaren zullen we het kabinet kritisch, maar constructief benaderen. Aansporen waar gewenst, bijsturen waar nodig. En de koopzondag en de weigerambtenaar waren nog maar de eerste van een reeks eigen voorstellen die onze vernieuwde fractie wil realiseren. Met dat goede voornemen gaan wij het nieuwe jaar in!

Ik wens u mooie feestdagen en een gezond 2013 toe.

Alexander Pechtold

20. **Business Club D66**

40.

Wouter Koolmees

50.

Van koningin naar Kamer

04. tweetalig onderwijs

10. verkiezingen

12. Boris van der Ham
interview

16. pensioenfondsen

18. online campagne

22. Kamerleden D66
een voorstelronde

26. thema-afdelingen

29. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

36. D66 Webshop

46. ouderenzorg

Tweetalig onderwijs

De afgelopen twintig jaar heeft tweetalig onderwijs (tto) een sterke groei door- gemaakt. Op dit moment volgen 27.000 leerlingen op 125 scholen tweetalig onderwijs, voornamelijk op vwo-niveau. D66 maakt zich sterk voor een goed en toegankelijk tweetalig onderwijs, dat leerlingen optimale ontplooiingsmoge- lijkheden en keuzevrijheid biedt. Zo pleit D66 in het verkiezingsprogramma voor de mogelijkheid van tweetalig basis- onderwijs. D66 Amsterdam wil dat de hoofdstad voorop gaat lopen in het aan- bieden van tweetalig onderwijs. Wat is de stand van zaken van tweetalig onder- wijs in Nederland en wat levert het op?

Bij tweetalig onderwijs volgen de leerlingen de helft van de niet-talenvakken in een vreemde taal, in bijna alle gevallen in het Engels. Twee scholen, in Venlo en Hoogezand, bieden tweetalig onderwijs in het Duits aan. Daarnaast besteden scholen met tweeta- lig onderwijs extra aandacht aan Europese en internationale oriënta- tie en nemen leerlingen deel aan uitwisselingsprojecten met buiten- landse leerlingen. Hiermee bereikt tweetalig onderwijs twee doel- stellingen: de leerlingen vergroten hun taalvaardigheid en krijgen een internationale oriëntatie. In opdracht van het ministerie van On- derwijs, Cultuur en Wetenschap coördineert het Europees Platform – *internationaliseren in onderwijs* het tweetalig onderwijs in Neder- land. Samen met de betreffende scholen heeft het Europees Platform het landelijk netwerk tweetalig onderwijs opgericht. Dit netwerk ontwikkelde de tto-standaard, een set kwaliteitseisen op het gebied van didactiek, de organisatie van tweetalig onderwijs en de leerre- sultaten van de leerlingen. Alle scholen die beginnen met tweetalig onderwijs committeren zich aan deze kwaliteitsstandaard.

Stephan Meershoek, hoofd van de afdeling Netwerken & Dienst- verlening van het Europees Platform, ziet meerdere redenen voor scholen om tweetalig onderwijs aan te bieden. ‘Ten eerste willen scholen hun leerlingen een internationale oriëntatie meegeven. Daarnaast zijn scholen op zoek naar manieren om zich te profile- ren ten opzichte van andere scholen en is er de vraag van ouders en

leerlingen naar tweetalig onderwijs. Tenslotte helpt tweetalig on- derwijs ook om docenten te motiveren en een nieuwe uitdaging te bieden.’ Het aanbieden van tweetalig onderwijs is een flinke inves- tering voor scholen, onder meer door de bijscholing van docen- ten en het opzetten van internationale activiteiten. De benodigde financiering komt veelal uit een extra ouderbijdrage, maar vmbos- scholen zoeken ook wel eens naar sponsoring, bijvoorbeeld door het mkb, om minder draagkrachtige ouders te ontzien. Daarnaast ondersteunt het ministerie de scholen die beginnen met tweetalig onderwijs met een startsubsidie.

Effecten

Het Europees Platform is positief over de leereffecten van tweeta- lig onderwijs. Onno van Wilgenburg, verantwoordelijk voor de coördinatie van het landelijk netwerk tto: ‘Allereerst zien we een hoge taalvaardigheid bij de leerlingen in het tweetalig onderwijs. Ten tweede zien we dat de leerlingen gewend zijn te functioneren in een internationale context. Daar hoort een bepaalde attitude en een vergrote zelfstandigheid bij. Het Engels is zo een middel om in- ternationaal te functioneren.’ Ook uit andere onderzoeken blijken deze positieve effecten van tweetalig onderwijs. Rick de Graaff, hoogleraar tweetalig onderwijs aan de Universiteit Utrecht en le- raar Taaldidactiek aan de Hogeschool Inholland, doet onderzoek naar de didactiek en de leereffecten van tweetalig onderwijs. ‘On- derzoek bevestigt dat deze leerlingen inderdaad een hoger niveau van de vreemde taal bereiken dan leerlingen op hetzelfde onder- wijsniveau in het reguliere onderwijs. Daar komt bij dat deze leer- lingen een meer natuurlijke vorm van taalgebruik hebben, dat meer kenmerken heeft van het gebruik van de moedertaal. We kijken hierbij naar zinsconstructies, vaste verbanden van zinnen of het ge- bruik van uitdrukkingen die passend zijn bij de specifieke context. Omdat ze veel teksten in de vreemde taal hebben gelezen en ge- schreven en veel in de vreemde taal hebben gecommuniceerd is het gebruik van deze taal een tweede natuur geworden.’

Tweetalig onderwijs is meer dan een andere voertaal in de klas. De onderliggende didactiek is *Content and Language Integrated Lear- ning (CLIL)*. Deze didactische methode gaat ervan uit dat taalver- werving niet alleen gebeurt bij taalvakken, maar bij alle vakken. Dit geldt niet alleen voor lessen in een vreemde taal, legt hoogleraar De Graaff uit. ‘Ook wanneer een docent economie of natuurkun- de in het Nederlands geeft, leren de leerlingen nieuwe concepten en nieuwe tekstsoorten in het Nederlands. Dus iedere vakdocent in elke taal is bewust of onbewust bezig met de taalontwikkeling van de leerlingen.’ Het integreren van het leren van een vreemde taal met het leren van een vak heeft grote gevolgen voor de taal- verwerving van leerlingen. ‘In een Engelstalige vakles heeft de taal veel meer uit zichzelf een inhoudelijke functie. Om een werkstuk voor geschiedenis te kunnen maken of een tekstboek voor biolo- gie te kunnen lezen moet de leerling de taal goed begrijpen. Dus er is een duidelijk inhoudelijke reden om met de taal bezig te zijn. We hebben deze manier van werken kunstmatig in het onderwijs in- gebracht, want het is natuurlijk niet vanzelfsprekend om met een groep Nederlandstalige leerlingen en een Nederlandstalige docent Engels te spreken. Maar we bootsen hiermee wel een situatie na die veel meer lijkt op het leren en gebruiken van een vreemde taal in een natuurlijke situatie, bijvoorbeeld wanneer je in het buiten- land gaat wonen. Ook lijkt deze manier van taalverwerving meer op het leren van je moedertaal. Eerst zorgen we voor een groot taal- aanbod en veel mogelijkheden om de taal te gebruiken. Zo bouwen leerlingen hun woordenschat op, worden ze vloeiend en krijgen ze

spreekdurf. Daarna werken we pas aan de grammaticaregels en an- dere vormen van correctheid. Uit onderzoek weten we dat taalont- wikkeling op deze manier het beste verloopt.’

Zowel het Europees Platform als hoogleraar De Graaff benadruk- ken dat deze nadruk op taalvaardigheid niet ten koste gaat van de vakinhoudelijke kennis van de leerlingen. Uitgangspunt van twee- talig onderwijs is dat leerlingen niet alleen taalvaardiger worden, maar ook minstens dezelfde vakkennis opdoen als leerlingen in het regulier onderwijs. Ook het taalvaardigheidsniveau van het Neder- lands mag niet lijden onder het tweetalig onderwijs. Een harde eis in de tto-standaard is dat het uiteindelijke resultaat op het eindexa- men Nederlands van leerlingen in het tweetalige onderwijs niet la- ger is dan van leerlingen in het reguliere onderwijs. In de praktijk blijkt dit geen probleem te zijn.

‘Onderzoek bevestigt dat deze leerlingen inderdaad een hoger niveau van de vreemde taal bereiken dan leerlingen op hetzelfde onderwijsniveau in het reguliere onderwijs’

Rick de Graaff
hoogleraar tto
Universiteit Utrecht

De positieve effecten van tweetalig onderwijs ziet ook Henk-Jan Wammes, teamleider tweetalig onderwijs bij O.R.S. Lek en Linge in Culemborg. Deze schoolgemeenschap begon tien jaar geleden met het aanbieden van tweetalig onderwijs. Op dit moment volgen 350 leerlingen tweetalig onderwijs. Wammes is onder de indruk van zijn leerlingen. ‘De leerlingen in het tweetalig onderwijs hebben hele goede taalvaardigheden. In elke les hebben we hier-voor een taaldoel, zoals een grammaticaonderdeel, een presentatie of vakspecifieke termen. Daarnaast zijn de leerlingen meer inter-nationaal georiënteerd dan andere leerlingen. In het derde jaar gaan de leerlingen met een uitwisseling naar een school in Denemar-ken. Het is heel knap hoe ze zich op zo’n jonge leeftijd daar staan-de kunnen houden. Ook gaan leerlingen na de middelbare school in het buitenland studeren of zelfstandig op reis in het buitenland. Onze leerlingen leren verder kijken dan de grenzen van Nederland en worden Europees burger of wereldburger. In de lessen werken we hieraan door vanuit een internationaal oogpunt naar een vak te kijken. Ik ben docent lichamelijke opvoeding en ik speel met mijn leerlingen sporten als lacrosse, cricket of *flag football*. Ik verwerk onderdelen in mijn lessen die de leerlingen dwingen verder te kij-ken dan wat er in Nederland gebeurt.’

‘Onze leerlingen leren verder kijken dan de grenzen van Nederland en worden Europees burger of wereldburger’

Henk-Jan Wammes
teamleider tto

Uitbreiding naar vmbo en basisonderwijs

De afgelopen jaren laten een sterke groei zien in tweetalig onder-wijs op havo- en vmbo-niveau. Sinds 2008 bestaat een aparte kwa-liteitsstandaard voor tweetalig onderwijs in het vmbo. Op dit mo-ment bieden vijftien vmbo-scholen tweetalig onderwijs aan en bereiden tien vmbo-scholen zich erop voor. ‘Veel scholen presen-teren tweetalig onderwijs als een extra uitdaging voor leerlingen die zo’n extra uitdaging willen’, legt Van Wilgenburg van het Eu-ropees Platform uit. ‘Maar wij benadrukken dat tweetalig onder-wijs voor iedereen is. Met tweetalig onderwijs kan je excelleren op

elk niveau. Motivatie is hierbij net zo belangrijk als intelligentie of taalvaardigheid.’ Ook hoogleraar De Graaff benadrukt dat tweetalig onderwijs niet alleen voor de hoogste onderwijsniveaus is wegge-legd. Wel ziet hij verschillen tussen vwo-onderwijs en vmbo-on-derwijs. Zo heeft het vmbo-onderwijs een grotere populatie van anderstalige of taalzwakke leerlingen. Dit hoeft echter geen belem-mering te zijn voor tweetalig onderwijs. ‘Leerlingen op vmbo-ni-veau zijn vaak niet zo gebaat bij de traditionele manier van het le-ren van een taal, met invuloefeningen maken en woordenlijsten leren. Voor deze leerlingen is een meer impliciete vorm waarbij ze taal heel veel gebruiken vaak beter. Dit leidt misschien niet tot een foutloos taalgebruik, maar wel tot vrijere gebruiksmogelijkheden van die taal.’ Ook het Europees Platform ziet de verschillen tussen tweetalig onderwijs op vwo-niveau en vmbo-niveau. ‘We houden zeker vinger aan de pols bij tweetalig vmbo, met name voor de taal-vaardigheden in het Nederlands. Zo stimuleren we deze scholen om ook voor de vakken die in het Nederlands worden gegeven een goed taalbeleid te ontwikkelen.’

In het verkiezingsprogramma pleit D66 voor tweetalig onderwijs op de basisschool. Het Europees Platform weet dat hiernaar vraag is in het onderwijsveld. Meershoek: ‘Wij vinden het belangrijk dat een beperkt aantal scholen de kans krijgt hiermee te experimenteren. Hier moeten we onderzoek aan koppelen, bijvoorbeeld om te onderzoeken of leerlingen niet gaan achterlopen in het Nederlands en in andere vakken.’ Hoogleraar De Graaff sluit zich hierbij aan. ‘We weten uit onderzoek in het buitenland dat tweetalig onderwijs in het basisonderwijs goede effecten kan hebben. Maar we moeten dat verder onderzoeken in de Nederlandse context, ook met oog op anderstalige of taalzwakke leerlingen. We weten hier nog niet de details van. Maar er zijn geen redenen om aan te nemen dat het gro-te risico’s heeft om tweetalig basisonderwijs op te zetten.’

Toekomst van tweetalig onderwijs

Voor de komende jaren zien alle partijen belangrijke aandachts-punten in de ontwikkeling van tweetalig onderwijs. De Graaff pleit voor meer onderzoek naar tweetalig vmbo-onderwijs, met name naar de effectieve didactiek en de effecten op de taalontwikkeling van leerlingen. Ook is tweetalig basisonderwijs een belangrijk aan-dachtsgebied, zowel in onderzoek als in beleid. Het Europees Plat-form wijst op de witte plekken in Nederland waar geen tweetalig onderwijs wordt aangeboden. Van Wilgenburg: ‘Als je in Den Hel-der woont moet je best ver fietsen voor tweetalig onderwijs. Wij willen niet dat alle scholen tto-scholen worden, maar wel dat twee-talig onderwijs voor alle leerlingen in Nederland bereikbaar is.’ Op-vallend is dat het aanbod van tweetalig onderwijs in grote steden als Amsterdam, Utrecht en ’s-Hertogenbosch beperkt is. Het Europees Platform besteedt hier de komende jaren specifieke aandacht aan.

Een andere uitdaging is de werving van *native speakers* voor twee-talig onderwijs. Henk-Jan Wammes van O.R.S. Lek en Linge her-kent dit probleem. ‘Voor twee van de drie vakgebieden willen we dat *native speakers* lesgeven. Maar zie die maar eens binnen te ha-len! Vaak wordt de lesbevoegdheid van buitenlandse docenten na-melijk niet erkend in Nederland. Van hen verwachten wij dan dat ze een Nederlandse lesbevoegdheid gaan halen.’ Desondanks be-veelt Wammes tweetalig onderwijs van harte aan. ‘Als een school zich goed realiseert wat tweetalig onderwijs betekent en als ieder-een ervoor gaat, dan raad ik het zeker aan. De meerwaarde voor de kinderen is duidelijk en daarvoor werken we met z’n allen op school. Uiteindelijk willen we het beste voor onze leerlingen’ ■

Vrijheid

De liberale democratie kreeg de voor-bije jaren rake klappen. De economische machine in staatsgeleide economieën denderde zonder veel omkijken verder. Intussen bleven Nederland en België zelfgenoegzaam naar hun navels staren. Liberalen hebben het moeilijk daar een antwoord op te formuleren. Vrijheid alleen lijkt als idee tekort te schieten. De durf om tegen de stroom in te zwemmen is niet eenvoudig op te brengen. Vrijheid probeert de malaise te analyseren en het liberalisme ook in tijden van maatschappelijke en politieke cholera een gezicht te geven.

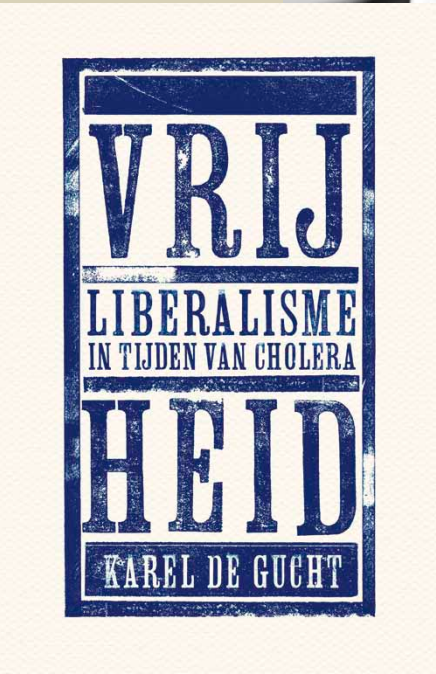
portret: Koen Broos

Vrijheid Liberalisme in tijden van cholera

De Bezige Bij

Antwerpen, gebonden, 240 pag.
ISBN 978 90 8542 399 7

€ 19,95

Karel De Gucht was onder meer Europees parlements-lid, lid van het Vlaams Parlement en minister van Buitenlandse Zaken van België. Ook doceerde hij Europees recht aan de Vrije Universiteit Brussel. Momen-teel is hij Europees Commissa-riis voor Handel.

Gespannen gezichten

Den Haag, 12 september 2012

In een volgestroomde, groen uitgelichte Nieuwe Kerk in Den Haag spreekt campagneleider Kees Verhoeven de aanwezige D66'ers toe. In afwachting van de eerste verkiezingsuitslagen is de spanning van de gezichten af te lezen. Niet veel later is de ontlading groot: D66 behaalt 12 zetels!

Morgen zijn er weer nieuwe verkiezingen

Exact om negen uur op de avond van de twaalfde september verandert de opgewonden borrelpraat in de Haagse Nieuwe Kerk in een geladen stilte, als ‘Herman de schermman’ overschakelt naar de exitpolls. In minder dan een minuut beuken de emoties van honderden fanatieke D66’ers door het middenschip. Verbijstering bij de verpletterende scores van VVD en PvdA, een zeker genoegen en opluchting bij het verlies van de PVV, maar bovenal een euforische ontlading als blijkt dat D66 met twee zetels winst fier overeind blijft in de harde tweestrijd tussen Rutte en Samsom. Dat was gisteren. Maar morgen dienen de volgende uitdagingen zich alweer aan: de gemeenteraadsverkiezingen en verkiezingen voor het Europees Parlement in 2014.

Wie in die laatste twee weken van maart 2014 wil oogsten, moet nu zaaïen. Dat zeggen Marc Enschede en Bram Fokke. En zij kunnen het weten. Zij waren in 2010 campagneleider in respectievelijk Enschede en Utrecht. En gingen van één naar zes en van drie naar negen zetels in de raad. Die overwinning boekten zij met radicaal verschillende strategieën, maar over één ding zijn zij het eens: wie in campagnetijd begint met campagnevoeren is véél te laat. Hoe zet je als lokale afdeling een winnende campagne op? Hoe ontwikkel je een sterke boodschap en hoe tuig je een effectieve organisatie op? Een reconstructie.

De dag na de verkiezingen

Het verschil tussen een goede en een slechte lokale campagne: twee zetels. De ontvullende werkelijkheid na de slopende verkiezingscampagne is dat het gros van de stemmen meebuigt met de populariteit van ‘landelijk’. Die twee zetels vergen niet alleen duizenden manuren, maar ook een bulletproof strategie. Maar is dat het waard? ‘Twee zetels klinkt misschien als weinig,’ repliceert Bram Fokke, ‘maar het maakt een wereld van verschil in de raad. Misschien zelfs wel het verschil tussen oppositie en coalitie. En dat vier jaar lang.’ Iedereen die voor dit artikel geïnterviewd is, kroont bovendien campagnetijd tot de mooiste periode uit de politieke cyclus. Het moment dat politiek tot leven komt en in het middelpunt van de belangstelling staat. Het moment waarop je jezelf misschien wel terugziet op de beeldbuis. Waarin een hecht team van gelijkgestemden zwoegt voor een gemeenschappelijk doel. En als je oogst is de ontlading groot. Bram Fokke oogstte: D66 verdrievoudigde en kwam in het Utrechtse college. Marc Enschede oogstte ook. In een stad waar D66 traditioneel klein is, is de partij met zes zetels opeens de belangrijkste oppositiepartij geworden.

Juist lokale campagnes zijn erg bijzonder, zegt Bart Rietveld, campagnemedewerker op het Landelijk Bureau. ‘De dynamiek is anders. Het is dichtbij, tastbaar. Daardoor komt er een enorm enthousiasme vrij. Geen campagne is zo intensief.’ Wat gaat er allemaal aan een gemeenteraadscampagne vooraf?

Een jaar eerder

Als het laatste jaar aanbreekt is Utrechter Bram Fokke – schrik niet – al een jaar bezig met zijn campagne. Hij gebruikte de Europese verkiezingen in 2009 als generale repetitie voor zijn lokale huza-renstukje een jaar later. Fokke: ‘Dat was een moment om te experimenteren. We hadden al enkele kleine acties gevoerd, bijvoorbeeld tegen een snelweg door Leidsche Rijn. Daardoor krijg je het campagnevoeren in de vingers. Tijdens de Europese campagnes bleek canvassen – van deur tot deur gaan – goed te werken. Canvassen vormde later een cruciaal onderdeel van onze lokale campagne. Bovendien beschikte ik na de Europese verkiezingen al over een hecht, ingespeeld én geroutineerd team. Vanaf dat moment zijn we permanent zichtbaar geweest – en nog steeds.’

Op dat moment was de toekomstige campagneleider van Enschede net naar die stad verhuisd. Maar hij beaamt de woorden van zijn Utrechtse collega. ‘Vooral in de laatste fase is de campagne geweldig intensief. Dat vraagt veel van het campagneteam. Je moet dus commitment kweken. Dat kan alleen als je op tijd begint,’ aldus Marc Enschede. Maar niet alleen de organisatie, ook een goede boodschap – de stormram van iedere campagne – groeit bewust of onbewust in deze periode. In Enschede ontstaat discussie over een voormalig militair vliegveld. Het wordt de sleutel van het succes in 2010. De latere Utrechtse campagne is gebaseerd op verschillende lokale issues. Een overtuigend verhaal is het verhaal dat je tijdens

de campagne herhaalt, dat je claimt nadat de fractie zijn resultaten heeft geboekt en die lokaal al zijn geland.

Welke thema’s bepalen in 2014 de lokale campagnes? Gewapend met die vraag trekt Bart Rietveld met andere collega’s van het Landelijk Bureau nu al het land in. Rietveld: ‘Wij zijn nu aan het ‘luis-teren en praten’. Inventariseren wat speelt, raakvlakken zoeken met landelijke thema’s. Dat is niet alleen een kwestie van inhoud, maar ook een inventarisatie van wie straks welke materialen nodig heeft. Daardoor ontstaan lijnen en kunnen we afdelingen met soortgelijke issues met elkaar in contact brengen.’ Zonder heldere boodschap krijg je bovendien niet een effectieve organisatie opgetuigd, weet Marc Enschede. ‘Campagnetijd is erg hectisch, dat werkt alleen als iedereen weet wát het doel is en hoe je er komt. Bovendien kun je vrijwilligers pas goed motiveren met een overtuigende boodschap.’

Zes maanden later

De campagneleiders zien de verkiezingsdag al opdoemen. Ook de afdelingen ontwaken. De kandidatenlijst is rond, de harde kern spijkt zijn kennis bij op inhoudelijke weekenden, de lijsttrekkersverkiezing komt eraan en het verkiezingsprogramma gaat binnenkort door de ledenvergadering.

Het team van Bram Fokke grijpt het momentum aan. Op iedere partijbijeenkomst staan zij paraat om – nieuwe – leden warm te maken. ‘We zijn toch een beetje een partij van consultants: iedereen wil plannen bedenken, maar voor de uitvoering is minder animo. Die cultuur verandert alleen als je leden meekrijgt,’ grapt Fokke. Hij heeft zijn campagne in hapklare brokjes opgedeeld, zodat iedereen naar wens kan bijdragen. En voor wie een grotere rol wil spelen, legt hij een carrièrepad aan. Niet zonder succes: hij krijgt uiteindelijk tweehonderd man op de been.

Het verkiezingsprogramma ligt inmiddels op de planken. Marc Enschede kiest er een kernboodschap bij. De eenkoppige oppositiefractie in zijn woonplaats heeft zich uitgesproken tegen de doorstart van een voormalig militair vliegveld als burgervliegveld. Andere middenpartijen zijn allemaal voor. Enschede herkent onmiddellijk de potentie van dit controversiële thema. ‘Daarmee werden wij hét alternatief voor alle zwevende kiezers in het midden die tegen waren. Met een slimme communicatiestrategie draagt zo’n boodschap zichzelf. We hebben het brede D66-programma uitgedragen, maar consequent op één punt de nadruk gelegd. En die strategie heeft ons twee zetels extra opgeleverd.’

Utrecht kiest een andere strategie. Fokke kiest bewust voor de enigszins vage landelijke boodschap en werkt de landelijke slogan ‘Anders’ uit in concrete boodschappen. Die worden ingestoken op wijken, doelgroepen en stemgedrag – dat alles minutieus uitgewerkt in professionele matrices. ‘In een wijk met veel gezinnen hadden wij een verhaal klaar over de kinderdagopvang, in een traditionele VVD-buurt legden wij uit waarom wij een geschikt én duurzaam alternatief waren.’ Want meten is weten. Hoe verandert per wijk het stemgedrag? Wie wonen er eigenlijk in de wijken? Wie is er de concurrent? En de vraag der vragen: waar kunnen we winst halen en welke boodschap hebben we dan nodig? Team-Utrecht gaat zelfs ‘proef-canvassen’ om extra informatie in te winnen.

In Utrecht zijn in deze fase alle stellingen al betrokken, zelfs het campagnemateriaal is binnen. Bram Fokke manoeuvreert zijn manschappen in een heus ‘decemberoffensief’. Alle andere partijen zitten nog tot laat achter het bureau en daardoor oogst D66 veel media-aandacht met een online-offensief en ‘plakoorlog’. De eerste punten zijn binnen.

Het aftellen is begonnen: nog twee maanden

Honderdvijftig kilometer oostwaarts voert Marc Enschede zijn eigen offensief. Avonden achter elkaar hangt hij aan te telefoon om alle leden van zijn afdeling te bellen. Een opsteker is dat ook zijn campagnemateriaal binnen is. Campagnevoeren is productie draaien. Dat beaamt ook Bram Fokke: ‘D66-bestuurslid Marty Smits noemde onze campagne gortdroog, dat vond ik een compliment. Onze energie zat niet in frivoliteiten, ludieke acties of catchy slogans, maar we hebben wel bij dertig procent van Utrecht aan de deur gestaan.’ In de Domstad heeft Fokke ondertussen feestelijk het campagnehoofdkwartier geopend. ‘Dat was niet alleen goed voor de sfeer, maar een ‘war room’ is ook logistiek erg handig. In de eindfase zat daar altijd iemand. Vrijwilligers liepen gewoon binnen, bijvoorbeeld om flyers op te halen.’

Alle vrijwilligers in beide steden krijgen in deze laatste voorbereidende fase een intensieve briefing, zodat zij weten op welke punten partij en afdeling zich onderscheiden. Want zorgvuldig uitgedachte kernboodschappen zijn geen knip voor de neus waard als de campaigners die niet kunnen uitleggen. ‘Geef canvassers wel een ‘antwoordkaart’ mee, voor als zij een vraag krijgen waarop zij het antwoord niet direct weten,’ haast Marc Enschede zich erbij te zeggen. ‘En ledenkaarten natuurlijk. Je moet het ijzer smeden als het heet is.’

‘Een overtuigend verhaal is het verhaal dat je tijdens de campagne herhaalt, dat je claimt nadat de fractie zijn resultaten heeft geboekt en die lokaal zijn geland’

Finale: de laatste twee weken

Ook voor de rest van Nederland begint de campagne. ‘Er valt nu niet veel meer te winnen,’ stelt Bram Fokke, ‘maar wel nog wel heel veel te verliezen. Je mag in de laatste weken geen fouten maken. Want je raakt al snel in een negatieve spiraal. Kijk maar naar Groen-Links de afgelopen maanden.’ Geen fouten maken, het klinkt zo mooi. Maar hoe zorg je ervoor dat je geen fouten maakt? Het maanden eerder opgestelde en minutieus gedetailleerde programma moet strikt worden afgedraaid en er moet een ijzersterke regie worden houden. Waar is het te doen? Welke debatten zijn er? Wie komen naar die debatten? En als dat de juiste doelgroep is, wie van je kandidaten stuur je erheen? En ook: communiceer als campagne-team duidelijk, zodat de organisatie onder de hoge druk geen scheurtjes krijgt.

In Enschede rolt de campagneleider zijn ‘clicks and bricks’-strategie uit. Het campagneteam is goed zichtbaar op straat, maar de boodschap tegen een burgervliegveld buldert ook over het internet en in de lokale media. In het laatste weekend geeft Marc Enschede die boodschap een laatste zetje met een paginagrote advertentie in het lokale dagblad. Een belangrijk detail: alle communicatie is ontwikkeld in de vertrouwde D66-huisstijl. Aan de vooravond van de verkiezingen weet iedere Enschedeër waar D66 voor staat.

Na een lange laatste dag trekken de campagneleiders zich met hun teams terug. Staren zij uren gedrogeerd naar het scherm. De euforische ontlading volgt. Een nieuwe campagne begint ■

Afgelopen september nam Boris van der Ham na tien jaar afscheid van de Tweede Kamer. Hij vertelt wat er zo mooi is aan de landelijke politiek, wat hij de komende jaren gaat doen en of we hem nog gaan terugzien.

Boren in hard hout

Je bent tien jaar lid geweest van de Tweede Kamer. Een behoorlijke periode! Hoe kijk je terug op die tijd? Met heel veel plezier. Het was een productieve en intensieve tijd. Een roerige periode in de Nederlandse geschiedenis. Ik kwam in de Kamer toen Fortuyn net was vermoord. Een heftige periode ook voor D66. In de afgelopen jaren hebben we de partij weer moeten opbouwen. En dat is gelukt – we staan er weer.

Welk gevoel overheerst na je afscheid? Op de laatste dag in de Kamer was er wel weemoed. Sommige politici verlaten de politiek met een cynisme of een bepaalde bitterheid. De schouderophalende houding van ‘ach, wat voor zin heeft het gehad’. Dat is bij mij absoluut niet het geval. Ik ben er in al die jaren alleen maar meer van overtuigd geraakt dat politiek actief zijn echt zin heeft.

Waarom heeft het zin? Als er iets wezeijks mis is in de samenleving en je houdt vol om dat te veranderen, dan lukt dat. Zelf heb ik dat bijvoorbeeld gedaan door veel initiatiefwetsvoorstellen in te dienen. Van het schrappen van het verbod op godslastering tot aan heel concrete wetten over het verruimen van de winkeltijden en het verbeteren van het onderwijs. Uiteindelijk is het politieke vak, zoals de Duitse filosoof Max Weber dat ooit zei, boren in hard hout. Je moet lang volhouden, een echte doorzetter zijn.

Klinkt dat mooier dan de politieke werkelijkheid is? Het is ook niet makkelijk, maar het werkt wel. Neem het pleidooi van D66 om de AOW-leeftijd van 65 naar 67 jaar te brengen. Eerst stemden maar 3 Kamerleden voor, die van D66, en dus 147 tegen. Maar we hielden vol en kregen gelijk. Voorop lopen en je nek uitsteken levert in eerste instantie misschien geen applaus op, maar uiteindelijk blijkt volharding te lonen.

Hoe heb je de partij zich in de afgelopen jaren zien ontwikkelen? Ik werd in 1998 landelijk voorzitter van de Jonge Democraten en was ook actief bij ‘Opschudding’, een vernieuwingsbeweging binnen D66. Destijds werd D66 vooral herkend op immateriële kwesties en het democratie-verhaal. Maar D66 heeft nog zoveel meer te vertellen, vonden we. Die druk heeft gewerkt. Onderwijs en sociaal-economische onderwerpen kwamen hoger op de agenda. D66 is veel volwassener geworden. Een partij waar je je portemonnee aan durft toe te vertrouwen. En die ook steeds meer een antwoord kan geven op vragen die mensen dagelijks bezighouden. Hoe verdien ik mijn boterham? Waar kan ik wonen?

Welke logische vervolgstappen liggen in lijn met die ontwikkeling? D66 en het gedachtegoed van de partij zijn veel meer waard dan de hoeveelheid zetels die we nu hebben. Twaalf zetels in de Twee-

In gesprek met Boris van der Ham over politieke volharding, benaderbaarheid en het halen van een frisse neus

de Kamer is mooi, maar de echte grote sprong moeten we nog maken. Er wacht een mooie toekomst op D66, maar daar moeten we nog wel veel aan doen.

Wat moet er gebeuren? Ik denk dat een goed sociaal-economisch verhaal heel belangrijk is. Dat gaat over de concrete zorgen van mensen, over een baan, een huis. Maar tegelijkertijd moet D66 uitkijken niet te technocratisch te worden of de gevestigde orde te verdedigen. En die reflex is er soms. Europa, de economie en de zorg verdienen volgens mij een grondige wijziging van koers. En daarbij moet D66 ook het hart niet vergeten. Dat klinkt misschien soft, maar is het niet. Het heeft te maken met de vraag hoe je de samenleving ziet. Wat bindt vrije, individuele mensen? Wat bindt ons nu eigenlijk als samenleving – wat houdt ons bij elkaar? De ideeën daarover mag D66 meer ontwikkelen wat mij betreft.

‘Als er iets wezeijks mis is in de samenleving en je houdt vol om dat te veranderen, dan lukt dat’

Er is veel wantrouwen van burgers naar de politiek, waar komt dat vandaan? Tja, dat ligt aan hoe mensen naar de politiek kijken. Aan de ene kant verwacht men veel van de politiek (‘laat de politiek de problemen maar oplossen’), terwijl men aan de andere kant wil dat de politiek zo min mogelijk doet (‘laat het me lekker zelf oplossen’). Dat evenwicht zoeken is ingewikkeld. Het is het grootste vraagstuk voor de komende decennia: de politiek kan niet alles oplossen en regelen, maar waar moeten we er wel echt zijn voor mensen? Dat is ook voor D66 belangrijk: wat willen we als politiek voor mensen zijn?

Laat ik jou die vraag stellen. Wat willen we als politiek voor mensen zijn? Het doel is natuurlijk om mensen in staat te stellen het beste uit zichzelf te halen. Met goed onderwijs, veiligheid en

een rechtsstaat. Dat is echter abstract. De meeste mensen ergeren zich het meest aan concrete, persoonlijke misstanden. Over het gebrek aan een persoonlijke benadering in de zorg, het vuil op straat of instanties die langs elkaar heen werken. Hier is de politiek hard nodig als ombudsman, om op de uitvoering van die abstracte idealen te letten. Maar dan moet je wel je ogen open houden als politiek. Schaalvergroting ontnemt je vaak het zicht daarop. Dat zie je in de zorg, het onderwijs maar ook bij het opschalen van gemeenten naar 100.000 inwoners. Buiten de randstad levert dat monstergemeenten op en dan ligt vervreemding op de loer. Het gevoel van benaderbaarheid, van herkenbaarheid komt op de tocht te staan. Mensen moeten zich kunnen herkennen in de politiek.

‘De politiek is iets wat me ontzettend boeit en waar ik ongelooflijk veel energie van krijg’

Kun je als een van de 150 Kamerleden wel benaderbaar en herkenbaar zijn voor bijna 17 miljoen Nederlanders? Het bijzondere aan Kamerlid zijn, is dat je op het ene moment abstracte moties indient over honderden miljoenen euro's voor bijvoorbeeld natuur, terwijl je het volgende moment via een persoonlijk telefoontje met iets heel concreets wordt geconfronteerd. Een mooi recent voorbeeld daarvan was de moeder van een dove jongen uit Maastricht. Haar 12-jarige zoon moest vanwege zijn handicap in een internaat in Brabant gaan wonen, 150 kilometer van huis. Dat werd allemaal gefinancierd door de overheid. Hij kon ook gewoon naar een gelijksoortige school, net over de grens in het Belgische Hasselt. In dat geval zou hij thuis kunnen blijven wonen. Maar de bureaucratie verhinderde dat! Op zo'n moment kun je als volksvertegenwoordiger heel concreet optreden. Europa, onderwijs, de zorg voor mensen die iets extra's nodig hebben – alles komt dan bij elkaar. Als volksvertegenwoordiger moet je dan lustig door bestaande structuren denderen, het oplossen en ervoor zorgen dat dit ook voor ande-

re gevallen goed geregeld wordt. Zoiets concreets kunnen doen, dat is prachtig.

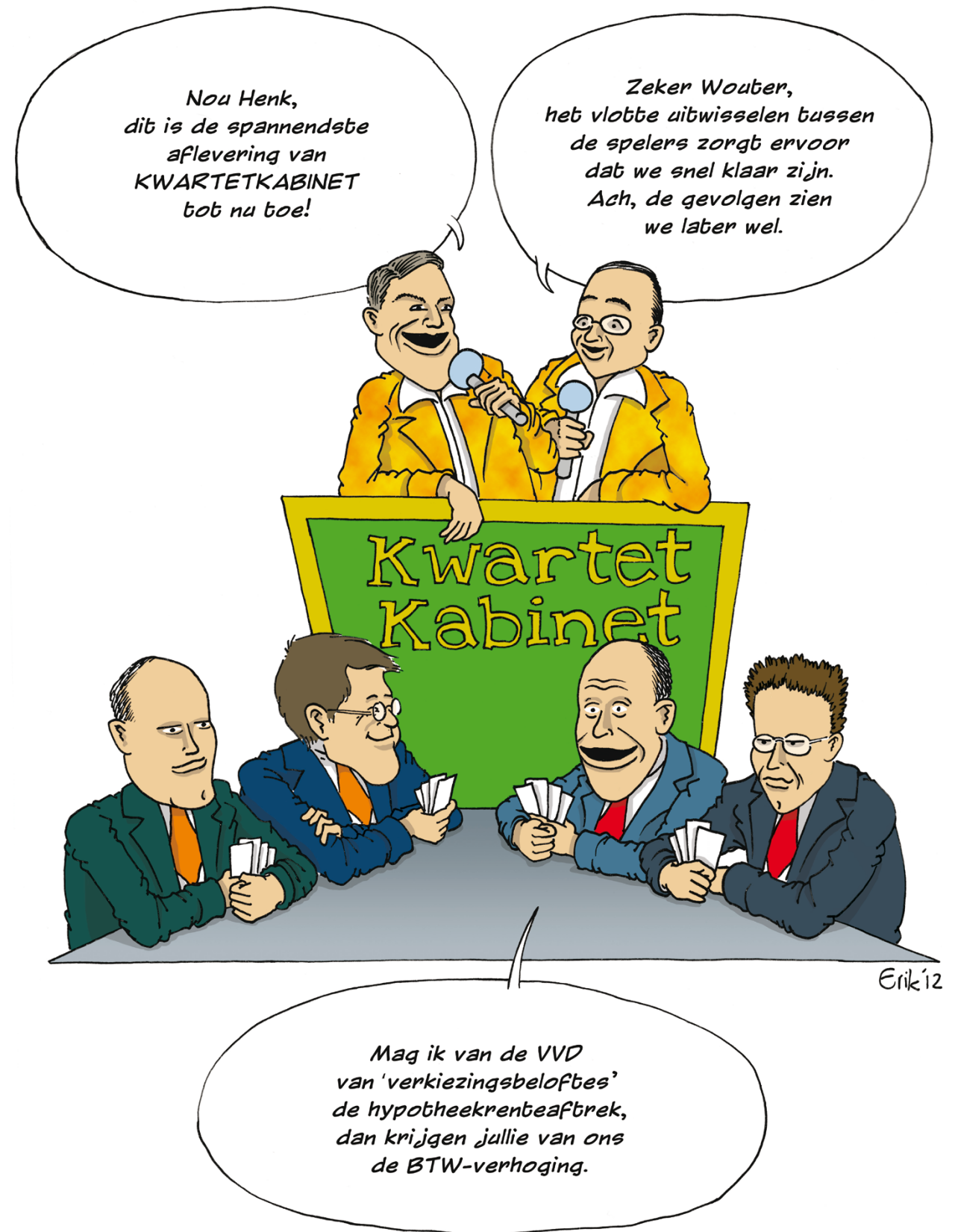
En nu dus het leven na tien jaar Kamerlid te zijn geweest. Waar ben je allemaal mee bezig? In juni heb ik een boek uitgebracht, 'De vrije moraal'. Het gaat over de historische ontwikkeling van de typische Nederlandse vrijheden, waar we in het buitenland om geroemd en verguisd worden. Ik schetst bovendien de nieuwe dilemma's van die vrijheden. Waar houdt vrijheid op? Ik geef nu nog veel lezingen over mijn boek en andere onderwerpen, in binnen- én buitenland – dat helpt goed bij het afkicken van de politiek. Ik heb een bedrijfje en ben net benoemd tot voorzitter van het Humanistisch Verbond, de vereniging die staat voor een seculiere levensbeschouwing.. Voor de rest ben ik me rustig aan het oriënteren op een nieuwe grote klus.

Wat neem je mee uit je jaren in de Kamer?

Veel ervaring. Het feit dat ik tussen 2006 en 2010 samen met Alexander en Fatma een fractie vormde van drie personen, heeft mij enorm gevormd. Noodgedwongen ben je woordvoerder geweest op ontzettend veel terreinen. We hebben toen zoveel werk verzet, het hele land afgereisd, samen met de afdelingen de partij weer opgebouwd. En daarnaast hebben we ook gewoon heel veel plezier gehad met een geweldige groep medewerkers.

Hoe zie je de toekomst voor je? Een van de belangrijkste redenen waarom ik me niet verkiesbaar stelde bij de afgelopen verkiezingen was omdat ik een frisse neus wilde halen. Al langere tijd wil ik ook een aantal eigen projecten vormgeven. Op een gegeven moment heb ik me gerealiseerd dat als ik het nu niet doe, ik het misschien nooit meer doe. Dus heb ik het risico genomen. Ik ben gestopt als Kamerlid, terwijl ik het eigenlijk nog steeds fantastisch vond in de Kamer! Ik ga nu weer in de samenleving aan de slag en hoop daarin nieuwe ervaringen en ideeën op te doen. En misschien leiden die ideeën wel weer naar de politiek.

Dus weer actief in de politiek? Haha, ja, ooit. D66 heeft er hard voor gepleit dat we doorwerken totdat we 67 jaar zijn. Ik ben nu 39, dus nog heel jong. Ergens daartussen zal het heus wel weer eens gaan kriebelen. De politiek is iets wat me ontzettend boeit en waar ik ongelooflijk veel energie van krijg. Na tien jaar vond ik het gezond een frisse neus te halen. Maar hoe lang ik dat ga doen? Geen idee. Heel graag zou ik Laurens Jan Brinkhorst nadoen die tot ver na z'n 67e nog steeds aan het werk is, evenals onze andere *good oldies* overigens, zoals Jan Terlouw en Els Borst. Het zijn mensen die tot op hoge leeftijd aan de slag zijn en een grote maatschappelijke en politieke betrokkenheid tonen. Dat is eigenlijk mijn ideaalbeeld ■

De kiezer, de consument en de aandeelhouder

Wereldproblemen als kinderarbeid en milieuvervuiling vinden niet alleen plaats omdat goedkope T-shirts nog steeds worden gekocht, maar ook omdat bedrijven kiezen voor deze manier van productie. Het gaat hier om bedrijven waarvan de meeste Nederlanders via pensioenfondsen indirect mede-eigenaar zijn. De laatste jaren is een trend waarneembaar waarbij steeds meer Nederlanders milieubewust consumeren en ook bij de stembus steeds meer waarde hechten aan duurzaamheid. Deze trend zou verder moeten worden doorgezet in de pensioenfondsen. Zodra Nederlanders kunnen kiezen bij welk fonds zij pensioen opbouwen, kunnen zij verantwoordelijkheid nemen voor waar het geld in wordt belegd. Duurzaam ondernemen zal zo een belangrijke impuls krijgen.

De discussie over de houdbaarheid van pensioenfondsen is de afgelopen maanden weer in volle hevigheid losgebarsten. Hierbij gaat de aandacht vooral uit naar de rekenrente die pensioenfondsen hanteren en niet naar de maatschappelijke gevolgen van hun handelen. Op dit moment bezitten Nederlanders grofweg 900 miljard euro aan pensioengelden, waarvan een enorm deel belegd is in de meest uiteenlopende bedrijven. De invloed die hiermee wordt uitgeoefend ligt volledig in handen van pensioenfondsen die maar één doel voor ogen hebben: maximaal rendement. Maar willen de deelnemers van deze pensioenfondsen echt uitsluitend maximaal rendement of leeft ook de wens om dit geld verantwoordelijk te beleggen?

Keuzevrijheid en pensioenfondsen

Zodra Nederlanders hun eigen pensioenfonds mogen kiezen wordt de verandering in gang gezet. Deelnemers van pensioenfondsen krijgen dan de mogelijkheid om te kiezen voor meer activistische pensioenfondsen. Fondsen met een duidelijk profiel kunnen leden aantrekken door als aandeelhouders in te zetten op verduurzaming van het bedrijfsleven. In het dilemma tussen winstmaximalisatie en sociaal-maatschappelijke verantwoordelijkheid kunnen burgers prima zelf een afvaardiging kiezen die voor hun tijdens aandeelhoudersvergaderingen beslist over complexe vraagstukken. Zo kunnen zowel acceptabele rendementen als maatschappelijke doelstellingen gerealiseerd worden.

Beheerders van het pensioengeld hebben middelen genoeg om hun stempel te drukken op bedrijven waarvan zij aandeelhouder zijn. Het bestuur van een bedrijf vormt een macht, aandeelhouders de

Hoe hervormingen in het pensioenstelsel zullen leiden tot een meer democratische samenleving

tegenmacht en de jaarlijkse vergadering het platform waar het bestuur ter verantwoording wordt geroepen. Op deze manier zijn pensioenfondsen slechts vertegenwoordigers van aandeelhouders en regeert het dagelijks bestuur van bedrijven alleen bij gratie van aandeelhouders. De presentatie van het jaarverslag kan gezien worden als een commerciële Prinsjesdag, waarin bestuurders weer echt ter verantwoording worden geroepen. Het wordt tijd dat pensioenfondsen dit spel daadwerkelijk gaan spelen namens hun deelnemers en net als politieke partijen verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de financiële macht die hun is gegeven.

Weg met de gedwongen winkelnering

Het huidige pensioenstelsel geeft weinig mogelijkheden voor nieuwe pensioenfondsen om op te komen. Dit komt omdat de keuze voor een pensioenfonds onderdeel is van cao-onderhandelingen. De enige manier om als werknemer te wisselen van pensioenfonds is het kiezen van een andere baan in een andere sector. Een onderwijzer kan bijvoorbeeld alleen overstappen van pensioenfonds door te gaan werken in een andere sector, zoals de bouw. Het pensioen zal dan verplicht worden opgebouwd bij BPF Bouw. Dit is helaas waar keuzevrijheid van vermogensopbouw vandaag de dag ophoudt.

En uiteindelijk komt dit neer op een hedendaagse vorm van gedwongen winkelnering. De vakbond bepaalt samen met de werkgever waar het geld zal worden belegd en de werknemer heeft hier niets over te vertellen. Allerlei idealen die een werknemer in zijn dagelijks leven nastreeft, mogen en kunnen geen rol spelen als het gaat om belangrijke pensioenbeleggingen. Werknemers zijn nu eenmaal ver-

plicht om te beleggen in een bepaald pensioenfonds, zonder dat zij bewust instemmen met het risico dat genomen wordt, de rekenrente die wordt gehanteerd en de bedrijven waarin wordt geïnvesteerd.

Verantwoord omgaan met opgebouwd vermogen

De keuze van pensioenfondsen is een belangrijke stap richting een samenleving waarin verantwoordelijker wordt omgegaan met vermogen. Het vermogen dat wordt opgebouwd via een pensioenfonds kan bewuster worden geïnvesteerd. Hierdoor kan meer dynamiek ontstaan bij de fondsen, waardoor fondsen die goed nadenken over de sociale gevolgen van investeringen meer kansen krijgen. Verreweg het belangrijkste is dat Nederlanders beseffen dat zij naast hun rol als consument en kiezer de wereld op een derde manier kunnen veranderen, namelijk door verantwoord om te gaan met het opgebouwde vermogen.

Belangrijke problemen in deze wereld komen voort uit gebrek aan democratie en gebrek aan verantwoordelijkheid. Als consument en als kiezer wordt deze verantwoordelijkheid steeds beter opgepakt. Toch wordt het tijd voor de volgende stap, zodat de burger als indirect aandeelhouder verantwoordelijkheid kan nemen voor de investeringen die namens hem of haar worden gemaakt. Het kiezen van pensioenfondsen is een goede eerste stap naar een ontwikkeling waarin bedrijven door hun aandeelhouders worden gedwongen tot meer maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het feit dat deelnemers van pensioenfondsen niet mogen kiezen voor een fonds, is een miskenning van het recht om invloed uit te oefenen op bedrijven waar ze indirect zelf eigenaar van zijn ■

Online op weg naar 12 zetels

D66

You **Tube**

**103.322
VIEWS**

D66 LIEP MET HET
**WEBCARE
TEAM
VOOROP**
IN HET GEBRUIK VAN
SOCIAL MEDIA

@BNR D66 is absoluut de
grootste in webcare.

@NOS D66 is een goed
voorbeeld van een politieke
partij die actief webcare
uitvoert. D66 is als early
adaptor koploper om de
achterban en de zwevende
kiezer via nieuwe kanalen
naar zich toe te halen.

WEBCARETEAM @D66
#VIJFENTWINTIG VRIJWILLIGERS
STONDEN BIJNA DAG EN NACHT
KLAAR OM VRAGEN VAN
#TWITTERAARS
TE BEANTWOORDEN

D66 website

OP 12 SEPT 2012

145.283

UNIEKE BEZOEKERS

**18.155
FACEBOOK
VOLGERS**

HADDEN SAMEN EEN
BEREIK VAN MEER DAN

**4 MLN
GEBRUIKERS**

OP DE FACEBOOKPAGINA VAN D66 KWAMEN
LEVENDIGE DISCUSSIES
OP GANG TUSSEN VOOR- EN TEGENSTANDERS VAN DE STELLINGEN

Twitter @d66

LAATSTE DAGEN

**70
VRAGEN
PER
UUR**

Google ADS
OP HET HOOGTEPUNT
**8.760.433
VERTONINGEN**

In juni 2011 werd de Stichting Business Club D66 opgericht. Een van de doelen van de Business Club is het bij elkaar brengen van ondernemers en politici om op constructieve wijze met elkaar in discussie te gaan over onderwerpen die van toegevoegde waarde zijn voor beide partijen. De Democraat sprak met voorzitter Stef Kranendijk over het functioneren van de Business Club tot nu toe en de ambities voor de komende jaren.

businessclub **D66**

Ondernemend D66

Stef Kranendijk
voorzitter Business Club D66

Na zijn studies in Groningen en Delft en kort strategisch adviseur van Koninklijke Bijenkorf Beheer te zijn geweest, begon Stef Kranendijk (1951) zijn carrière bij Procter & Gamble. Tijdens zijn twintigjarige internationale loopbaan bij deze multinational vervulde Kranendijk diverse leidinggevende functies (waaronder Algemeen Directeur P&G Nederland en P&G Duitsland). In 1998 vertrok hij bij het bedrijf en na een aantal jaren als president van Stanley Europe werd Kranendijk in 2001 actief als particuliere investeerder bij diverse bedrijven. In 2007 nam hij samen met investeringsmaatschappij NPM Capital en zijn mededirectieleden de aandelen van tapijt- en kunstgrasproducent Desso uit Waalwijk over van de toenmalige Amerikaanse eigenaar. Kranendijk begon in april 2007 als CEO van de onderneming tot hij in oktober 2012 zijn werkzaamheden als CEO van Desso overdroeg aan zijn opvolger Alexander Collot d'Escury. Maar Kranendijk is nog lang niet vertrokken bij Desso. Hij gaat door als Chairman waarbij hij naast zijn voorzitterschap van de Raad van Commissarissen een speciale uitvoerende rol houdt in het implementeren en uitdragen van het 'Cradle to Cradle' concept dat de onderneming zoveel succes heeft gebracht, om zo de overstap naar een circulaire economie te bewerkstelligen. 'De huidige manier van consumeren en produceren is niet langer duurzaam,' aldus Kranendijk. Hij ziet dat D66 als po-

litieke partij, naast het benadrukken van de noodzaak van een sterk Europa, in de afgelopen jaren steeds meer aandacht geeft aan het principe van 'Cradle to Cradle'. Kranendijk: 'Stientje van Veldhoven is binnen D66 een belangrijke aanjager voor het hoog politiek agenderen van dit principe'. Ik hoop dan ook dat haar invloed op dit uitermate belangrijke onderwerp zowel binnen als buiten D66 in de komende jaren verder zal toenemen.'

Medio 2011 werd Kranendijk door D66 benaderd om voorzitter te worden van de op dat moment nog op te richten Business Club D66. Zijn besluit om dit te gaan doen werd onder meer ingegeven doordat hij merkte dat veel ondernemers nauwelijks contact hebben met politici – en vice versa. 'De grote multinationals hebben net zoals Desso regelmatig rechtstreeks contact met 'Den Haag', maar een overgrote meerderheid van het bedrijfsleven heeft dat nauwelijks. Zij loopt daardoor veel belangrijke en voor hen relevante informatie mis. Ik weet uit eigen ervaring hoe belangrijk het is om als ondernemer die contacten te hebben.' Daarnaast zag Kranendijk dat andere grotere politieke partijen meer structureel contact hadden met het Nederlandse bedrijfsleven dan dat het geval was bij D66. 'Er wordt vaak gezegd dat D66 de tweede 'ondernemerspartij' van Nederland is vanwege het feit dat veel ondernemers

bij verkiezingen op D66 stemmen. Tegelijkertijd zie ik dat het aantal ondernemers dat binnen D66 invloed uitoefenen op het partijprogramma nog zeer beperkt is. Daar willen wij als Business Club D66 verandering in aanbrengen.' Met enthousiasme en dezelfde voortvarendheid als bij Desso is Kranendijk sinds de oprichting van de Business Club in juni 2011 aan de slag gegaan. Leden van de Business Club zijn zowel ondernemers uit diverse sectoren van de Nederlandse economie als de vrije beroepen. Kranendijk zou echter graag willen zien dat er meer uit de eerste groep lid zouden worden van de club. 'Veel ondernemers die ik spreek kennen ons nog niet, maar zijn wel enthousiast als ik hen vertel wat wij doen.' Het lidmaatschap van de Business Club staat ook open voor ondernemers die niet lid zijn van D66.

Een belangrijk doel van de Business Club D66 is het met elkaar in contact brengen van ondernemers en politici om te discussiëren over specifieke thema's die voor beide partijen van groot belang zijn. 'In de afgelopen vijftien maanden hebben wij vijf themabijeenkomsten georganiseerd waar gemiddeld dertig tot veertig ondernemers bij aanwezig waren. Dat mogen er van mij meer zijn, maar voor de start van een nieuwe business club zijn dit soort aantallen prima en het bevordert goede discussies.' Kranendijk merkt

ook dat de verschillende Kamerleden die bij de bijeenkomsten aanwezig waren, waaronder partijleider Alexander Pechtold en de bijna altijd aanwezige Wouter Koolmees, de discussies met de ondernemers positief waarderen. 'Het is voor hen een unieke manier om rechtstreeks in contact te komen met vertegenwoordigers van een belangrijk deel van de achterban van D66. En voor ons is het van belang dat de onderwerpen die van invloed zijn op het succesvol kunnen ondernemen in Nederland in het partijprogramma worden opgenomen.' Als voorbeeld noemt Kranendijk de eerste themabijeenkomst waarin het principe van 'Cradle to Cradle' centraal stond. 'Wat in deze themabijeenkomst uiteindelijk werd besloten over bijvoorbeeld de grondstoffenrotonde, werd opgenomen in het afgelopen verkiezingsprogramma. Voor ons als Business Club D66 een duidelijk signaal dat wij serieus worden genomen door de politieke top van D66,' stelt Kranendijk.

Een tweede bijeenkomst ging over de overlegeconomie. Gastspreker was Alexander Rinnooy Kan, oud SER-voorzitter en sinds 1 juli 2012 de nieuwe voorzitter van de Raad van Commissarissen van De Nederlandsche Bank. De derde themabijeenkomst ging over innovatie en industriebeleid met als enthousiaste gastspreker Daniël Ropers, de flamboyante directeur van Bol.com. Op de vierde bijeenkomst sprak Hans Wijers over de toestand in de wereld en wat we er aan moeten doen, twee dagen voor de verkiezingen, en eindigde dan ook in een echte verkiezingsrally. Tenslotte volgde eind november 2012 de vijfde bijeenkomst waarin VNO-NCW voorzitter Bernard Wientjes commentaar op het regeerakkoord gaf en zijn creatieve idee toelichtte om pensioenfondsen in te zetten om een deel van de hypotheekportefeuille bij banken over te nemen zodat er bij de banken meer financieringsruimte voor het bedrijfsleven ontstaat waardoor de economie weer op gang kan komen. Kranendijk wil met de opsomming van deze verschillende themabijeenkomsten duidelijk maken dat de Business Club, naast het bieden van een gevarieerd programma voor ondernemers, vooral ook inhoudelijke punten aandraagt. Die inhoudelijke zaken zijn van groot belang voor het Nederlandse bedrijfsleven en volgens Kranendijk zou D66 zich daar op moeten richten.

Kranendijk verwacht voor de komende jaren een groeiend aantal leden van de Business Club en een toenemende belangstelling voor de themabijeenkomsten. 'We zitten eigenlijk nog in de opbouw-fase. Momenteel hebben we een respectabel aantal betalende leden en het is mijn doel om dit aantal de komende jaren meer dan te verdubbelen om uiteindelijk geheel zelfvoorzienend te zijn. Het is voor de ondernemers die naar de bijeenkomsten van de Business Club komen en voor D66 van belang dat er continu debat is tussen beide groepen. Zij hebben elkaar even hard nodig. Als ondernemer en geïnteresseerde binnen D66 op om een keer naar een themabijeenkomst van de Business Club te komen. Laten we daar samen met elkaar in discussie gaan over zaken die van belang zijn voor ondernemend Nederland. Voor politici is het een unieke gelegenheid om van ondernemers zelf te horen waar zij tegenaan lopen. Een duidelijk geval van een win-win situatie,' aldus een bevolgen voorzitter van de Business Club ■

Ga voor meer informatie over de Business Club naar
www.businessclubd66.nl

Dit zijn ze!

**Alexander
Pechtold**

**Stientje
van Veldhoven**

**Wouter
Koolmees**

leeftijd **47**
woonplaats **Wageningen**
portefeuille **Algemene Zaken,
Europese Zaken**
website **www.alexanderpechtold.nl**
twitter **@APechtold**

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Dat is het sluiten van het Begrotingsakkoord in het voorjaar van 2012 na de val van het kabinet-Rutte I. Vijf partijen slaagden er niet alleen in de begroting voor 2013 rond te maken, maar ook om een eerste stap te zetten in de richting van herstel van het vertrouwen van mensen in de politiek en het aanzien van Nederland in het buitenland.

In 2017 heb ik het volgende bereikt... Verdere stabilisering en groei van D66 en doorontwikkeling van het D66-gedachtegoed.

leeftijd **39**
woonplaats **Rijswijk**
portefeuille **Infrastructuur & Milieu,
natuur, energie**
website **www.stientjevanveldhoven.nl**
twitter **@SvVeldhoven**

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Ik vind het een eer dat ik ben uitgeroepen tot groenste en meest duurzame politicus.

In 2017 heb ik het volgende bereikt... Constructief waar het kan, kritisch waar het moet. Dat betekent het kabinet steunen en bijsturen op de economische hervormingen die ze willen doorvoeren, maar er ook voor zorgen dat we niet achterop raken als het gaat om het realiseren van onze duurzame doelstellingen. Ook oog voor natuur houden en een evenwichtig beleid voeren als het gaat om mobiliteit, op de weg en met het openbaar vervoer.

leeftijd **35**
woonplaats **Rotterdam**
portefeuille **Financiën**

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? De totstandkoming van het Lenteakkoord.

In 2017 heb ik het volgende bereikt... Het aanjagen en, hopelijk samen met het kabinet, realiseren van heel belangrijke hervormingen op de arbeids- en woningmarkt. Ook moeten we ervoor zorgen dat we de begrotingsregels blijven handhaven.

**Kees
Verhoeven**

**Vera
Bergkamp**

**Gerard
Schouw**

leeftijd **36**
woonplaats **Amersfoort**
portefeuille **Economische Zaken,
handel, bouw, wonen, ICT,
media**
website **www.kees-verhoeven.nl**
twitter **@KeesVee**

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Het meest bijzondere moment voor mij is het aannemen van de wet die een open en vrij internet regelt, zonder belemmeringen. En uiteraard de initiatiefwet die het aan gemeenten zelf laat om te bepalen of de winkels op zondag open mogen zijn.

In 2017 heb ik het volgende bereikt... Dat wij dé partij zijn voor ondernemend Nederland.

leeftijd **41**
woonplaats **Amsterdam**
portefeuille **Langdurige Zorg,
Welzijn en Cultuur**
website **www.verabergkamp.nl**
twitter **@Vera_Bergkamp**

Wat is je meest bijzondere ervaring als Tweede Kamerlid tot nu toe? Dat het iedere dag bijzonder is om als volksvertegenwoordiger te mogen werken.

In 2017 heb ik het volgende bereikt... Een hele hoop! D66 is dé kunst en cultuur partij, Nederland heeft een betere jeugdzorg, de hervormingen in de langdurige zorg zijn doorgevoerd – zonder de menselijke maat daarbij te vergeten! Ook wil ik het kabinet houden aan hun belofte om het verdrag gehandicapten te ratificeren.

leeftijd **46**
woonplaats **Dordrecht**
portefeuille **Binnenlandse Zaken,
Immigratie & Asiel,
rechterlijke macht, civielrecht, privacy, landbouw**
twitter **@gerardschouwd66**

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Het meest bijzondere moment was voor mij toen het voorstel rondom de formatie – zonder de koningin als ‘bemiddelaar’ – een meerderheid in de Tweede Kamer haalde. Een decennialange discussie werd daarmee beslecht.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...

- Invoering wetsvoorstel weigerambtenaar.
- Invoering wetsvoorstel verbod op godslastering.
- De benoemde burgemeester uit de grondwet (in eerste ronde).

D66 onze 12
Kamerleden

Paul
van Meenen

leeftijd 56
woonplaats Leiden
portefeuille Onderwijs
twitter @paul_van_meenen

Wat is je meest bijzondere ervaring als Tweede Kamerlid tot nu toe? De bijzondere collegialiteit van de mensen waarmee ik mag werken: de fractie en de fractiemedewerkers, maar ook van de mensen van de griffies, de restaurantmedewerkers, de bodes, de beveiligers. Allemaal even plezierig, warm, geduldig én deskundig. Het is een feest om hier te mogen werken!

- In 2017 heb ik het volgende bereikt...**
- De politiek heeft vertrouwen en ruimte aan het onderwijs, de scholen, de leraren gegeven. Zij verdienen dat!
 - Het toezicht op onderwijs richt zich op de toegevoegde waarde die scholen weten te bereiken met hun leerlingen/studenten.
 - Er wordt weer écht geïnvesteerd in leraren en scholen.
 - Het beroepsonderwijs is versterkt en richt zich op het meesterschap van leerlingen/studenten in hun vak.
 - Duurzaamheid is een integraal onderdeel van het curriculum geworden.

Steven
van Weyenberg

leeftijd 39
woonplaats Den Haag
portefeuille Sociale Zaken en Werkgelegenheid
twitter @svanweyenberg

Wat is je meest bijzondere ervaring als Tweede Kamerlid tot nu toe? Naast de beëdiging en mijn maiden-speech was dat de aannname van een motie tijdens het debat over de regeringsverklaring. Die motie zei dat het kabinet de arbeidsmarktpositie van oudere werklozen moet verbeteren.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...
Uitvoering van de door D66 bepleitte arbeidsmarkthervormingen, zodat meer mensen kans op een baan hebben gekregen en we de problemen van pensioenfondsen hebben opgelost – op een manier die voor alle generaties eerlijk is.

Pia
Dijkstra

leeftijd 58
woonplaats Utrecht
portefeuille Volksgezondheid en Emancipatie
twitter @piadijkstra

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Het uitwerken van de reparatie van het persoonsgebonden budget (PGB) in het Lenteakkoord. Het is heel mooi om met de woordvoerders van andere partijen te zoeken naar wat bindt, in plaats van wat scheidt.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...
Preventie staat goed op de kaart met de bijbehorende maatregelen: meer en betere informatie over de gevolgen van roken, een gezonde leefstijl wordt gepromoot en de voedingsmiddelenindustrie is zich bewust van het belang van zoutreductie.

...een voorstel-rondje

Magda
Berndszen

leeftijd 62
woonplaats Burdaard
portefeuille Veiligheid & Justitie (strafrecht, JBZ-Raad, drugs, wietpas)

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? De behandeling van de wet Nationale Politie. Daarbij werden vier amendementen van mij aangenomen.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...
Namens D66 zal ik mij inspannen om wetgeving niet alleen te toetsen op juridische kwaliteit en praktische toepasbaarheid, maar ook op rechtsstatelijkheid. De initiatief wetsvoorstellen partnernalimentatie en modernisering huwelijksvermogensrecht moeten zijn ingevoerd.

Sjoerd
Sjoerdsma

leeftijd 31
woonplaats Den Haag
portefeuille Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking
twitter @swsjoerdsma

Wat is je meest bijzondere ervaring als Tweede Kamerlid tot nu toe? Mijn gesprek met de Zimbabwaanse minister van Verzoening, Sekai Holland. Zij is door het regime van Mugabe zodanig gemarteld dat ze er gebroken ribben, een gebroken arm en diverse andere verwondingen aan overhield. Desondanks heeft zij besloten plaats te nemen in de transitieregering van Zimbabwe, waar naast Mugabe nu ook haar partij onderdeel van uitmaakt. Zij vindt dit verzoeningsproces zo belangrijk voor Zimbabwe dat zij bereid is haar eigen verschrikkelijke ervaring daaraan ondergeschikt te maken. Indrukwekkend.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...
Ik hoop dat ik jongeren een stem heb kunnen geven in het politieke debat. Op internationaal gebied zal ik het nieuwe kabinet kritisch volgen. De open toon verwelkom ik, maar ik heb grote zorgen over de bezuinigingen op bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking en het ambassadenetwerk. Hebben we straks nog wel de slagkracht om onze belangen én idealen te verdedigen in de wereld?

Wassila
Hachchi

leeftijd 32
woonplaats Breda
portefeuille Defensie, Koninkrijk, Lucht- & Scheepvaart
website www.wassilahachchi.nl
twitter @WassilaHachchi

Wat is het meest bijzondere moment als Tweede Kamerlid van de afgelopen jaren? Het besluit over het uitzenden van Nederlandse mannen en vrouwen in het kader van de politietrainingsmissie in Afghanistan. Het uitzenden van mensen is een van de zwaarste besluiten die je als Kamerlid neemt. Ik heb in Afghanistan met eigen ogen gezien waar ik in Den Haag lang en bevlogen over heb gesproken.

In 2017 heb ik het volgende bereikt...
In een wereld waarin continenten belangrijker worden, waarin we voor onze veiligheid niet meer afhankelijk mogen en kunnen zijn van de Verenigde Staten, is het belangrijker dan ooit dat Nederland overtuigd kiest voor Europa. En dat geldt ook voor defensie. Ik ben ervan overtuigd dat Europese defensiesamenwerking onze toekomst is. Niet alleen omdat het efficiënter is, maar vooral ook effectiever.

Democratie en Rechtsstaat

De thema-afdeling Democratie & Rechtsstaat wil bijdragen aan de gedachtevorming over een goed functionerende democratie, betrokken overheden en een betrouwbare rechtsstaat zonder willekeur. In het realiseren van deze missie staat een open debat binnen en buiten D66 centraal. Integraal betekent voor de thema-afdeling dat we actief meedenken en samenwerken, bijvoorbeeld met andere thema-afdelingen en organen binnen de partij.

D66 staat al sinds haar oprichting voor individuele keuzevrijheid. Dit uitgangspunt is leidend geweest in vele standpuntbepalingen van de partij, of het nu ging om abortus, euthanasie, homohuwelijk, staatsrechtelijke hervorming of democratisering anderszins. D66 is van mening dat niet de staat, kerk of partij keuzes voor burgers moeten maken, maar dat de burger zelf in staat gesteld moet worden om zijn of haar eigen keuzes te maken. Uiteraard moet de burger zelf de

D66 is van mening dat de burger zelf in staat gesteld moet worden om zijn/haar eigen keuzes te maken

verantwoordelijkheid dragen voor zijn keuzes – voor zover dat redelijk is.

Om dit uitgangspunt te bewerkstelligen, dient in de eerste plaats het openbaar bestuur in Nederland democratischer en transparanter te worden. Verder moeten overheden dienstbaar worden gemaakt aan het transparant uitvoeren van uitkomsten van democratische besluitvorming: in het proces efficiënter en in het resultaat effectiever. Bovendien dient de rechtsstaat beter te worden gewaarborgd door het invoeren van grondwettelijke toetsing van formele wetten en het effectief terugdringen van alle niet noodzakelijke inperkingen van burgerrechten.

Welke activiteiten zijn er op komst?

- > Fringemeeting over de klassieke kroonjuwelen
- > Politiek café, Europa: ambities en solidariteit

Ga voor meer informatie naar onze website www.d66democratie.nl of mail naar bestuur@d66democratie.nl

en ideeënvorming in kleinere kring binnen de werkgroepen plaatsvinden (‘aan de keukentafel’) en niet op de plenaire vergadering.

In die zin vormt de plenaire vergadering een ‘spiegel van de leden’ voor de plannen. Na behandeling in de plenaire vergadering zijn diverse opties mogelijk. Zo kunnen in de plenaire vergadering behandelde en onderbouwde standpunten naar de Kamerfractie worden gestuurd, of als artikel naar de *Idee*. Ook kan het onderwerp voor een fringemeeting zijn, alsmede een motie voor een congres of uiteindelijk een paragraaf voor het verkiezingsprogramma.

Economie

De thema-afdeling Economie is opgericht in 2009 en telt inmiddels ruim 140 leden. De thema-afdeling heeft als doel om het economisch gedachtegoed van D66 van onderop te versterken. De thema-afdeling Economie wil een verbindend platform zijn tussen de leden, afdelingen, Kamerfracties, het wetenschappelijk bureau, PPC, Landelijk Bestuur en het congres, daar waar het om economische onderwerpen gaat.

De thema-afdeling organiseert zo’n zes keer per jaar een plenaire vergadering, meestal in Utrecht. Om deze plenaire vergadering zo effectief mogelijk te laten verlopen is het ‘paper-systeem’ ingesteld: rondom een specifiek thema kunnen werkgroepen een white

paper inleveren met daarin een voorstel en globale aanpak voor het schrijven over een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld de woningmarkt. Als de vergadering dat goedkeurt, is de volgende stap dat een green paper wordt gemaakt. Dit voldragen stuk wordt bekeken door twee niet betrokken deskundigen en ter discussie aan de thema-afdeling aangeboden. Na het verwerken van alle commentaren heeft het stuk de status van brown paper en wordt het gepubliceerd op www.d66economie.nl. Enkele voorbeelden van deze papers gaan over auteursrechten, behandeling van eigen vermogen en vreemd vermogen, innovatie, pensioenen en de toekomst van de financiële sector. Op deze manier is het de bedoeling dat de discussies

De thema-afdeling Economie heeft als doel om het economisch gedachtegoed van D66 van onderop te versterken

Iedereen kan lid worden van de thema-afdeling Economie. De diversiteit in kennis, ervaringen en achtergronden zorgt voor een gezonde voeding van de partij en de Kamerfracties in het bijzonder. Zij kunnen dan verwoorden wat leeft onder de leden.

Interesse in de thema-afdeling Economie? Stuur voor meer informatie een mail naar secretaris@d66economie.nl

Veiligheid en Justitie

Via het platform van LinkedIn wordt iedereen gevraagd om te discussiëren om zo een bijdrage te leveren aan de agenda van D66 op het gebied van Veiligheid en Justitie.

Sinds 24 mei 2011 bestaat de thema-afdeling Veiligheid en Justitie. Deze thema-afdeling is opgericht om na te denken over en te advise-

ren op het dossier van Veiligheid en Justitie. Mensen uit het werkveld worden gevraagd hun expertise te delen en input te geven in de landelijke discussies die bijdragen aan een veiliger Nederland. Via het platform van LinkedIn wordt iedereen gevraagd om te discussiëren om zo een bijdrage te leveren aan de agenda van D66 op het gebied van Veiligheid en Justitie en ideeën aan te dragen voor de organisatie van een politiek café en werkbezoeken van Kamerleden.

Het eerste politiek café in mei 2012 ging over nationale politie en justitie. Een zeer actueel onderwerp omdat op dat moment de wet

Nationale politie nog niet was goedgekeurd door de Eerste Kamer. Meer dan 60 leden hebben dit politiek café bezocht en gediscussieerd over de effecten van de invoering van de politiewet op bevoegdheden van de burgemeester, maar ook over de impact van deze grote reorganisatie in het algemeen. Het tweede politieke café is begin november in samenwerking met D66 Utrecht gehouden. Tijdens deze avond stond de toekomst van het TBS-systeem centraal. Deskundigen op het gebied van de forensische psychiatrie hebben hun visie gegeven op de manier waarop Nederland met persoonlijkheids-gestoorde en psychotische daders om zou

moeten gaan. Tijdens de totstandkoming van het laatste verkiezingsprogramma heeft de thema-afdeling de leden actief betrokken bij het schrijven van diverse (tekst)voorstellen.

De thema-afdeling staat open voor ideeën voor onderwerpen voor een politieke café of werkbezoeken in 2013. Goede suggesties zijn dus altijd welkom!

Bent u geïnteresseerd om lid te worden? Ook dat kan. Meld u aan via LinkedIn: **D66 Thema Afdeling Veiligheid en Justitie**

Onderwijs en Wetenschap

Nederland loopt het risico dat het in de komende jaren de koppositie in onderwijs en onderzoek zal verliezen. Dat moeten we zien te voorkomen.

koppositie in onderwijs en onderzoek zal verliezen. Dat moeten we zien te voorkomen.

De sterk groeiende thema-afdeling Onderwijs en Wetenschap telt op dit moment ruim 200 leden. Vorig jaar hebben we, mede vanwege die sterke groei, besloten om werkgroepen in te stellen die zich met deelonderwerpen bezighouden.

Voorbeelden van werkgroepen

- > lokale politiek en onderwijs, mede ter voorbereiding van de Gemeenteraadsverkiezingen in 2014
- > hoger onderwijs en wetenschap
- > professionalisering van de leraar
- > vmbo/mbo
- > het gebruik van informatietechnologie in het onderwijs.

‘Onderwijs wordt in het bezuinigingsgeweld ontzien,’ zo luidt de boodschap van de kabinetten Rutte I en II. Maar kijken we naar de cijfers, dan zien we dat dat gewoon niet waar is. En in de dagelijkse praktijk van onderwijs en onderzoek is dat ook te merken. Het waardevolle ondersteunend personeel in het basis- en middelbaar onderwijs wordt bij bosjes ontslagen. De kwaliteit van het onderwijs staat onder druk. Nederland loopt het risico dat het in de komende jaren de

De thema-afdeling geeft gevraagd en ongevraagd adviezen aan de D66-volksvertegenwoordigers. Veel van de leden van de thema-afdeling hebben ook een actieve bijdrage geleverd aan het verkiezingsprogramma 2012.

De thema-afdeling wil leden de gelegenheid bieden om hun opvattingen te geven en met elkaar te delen. Voor onze thema-afdeling is er natuurlijk geen studentenstop of selectie aan de poort: ieder lid van D66 is van harte welkom! Heeft u vragen of wilt u zich aanmelden bij de thema-afdeling? Stuur dan een e-mail aan Antoon Verhaak, secretaris van het bestuur, via a.verhaak@home.nl ■

Er is geen studentenstop of selectie: ieder lid van de D66 is van harte welkom!

Lange tijd werd de Arabische bevolking gezien als een ‘passieve bevolking’. De opstanden in de Arabische wereld laten echter zien dat dit onterecht is. De reden dat we er niet in slagen deze opstanden te begrijpen, is omdat onze liberale, Westerse conceptualisering van het begrip ‘maatschappelijk middenveld’ en de rol die het speelt in het verwezenlijken van democratie, niet behulpzaam is in een autoritaire context.

BURGER- ACTIVISME IN HET MIDDEN- OOSTEN

DOOR
IRIS KOLMAN
VERTAALD DOOR
ANNEMARIE BIJLOOS

Toet voor kort werd het Midden-Oosten nauwelijks in verband gebracht met het woord democratie, laat staan met de realiteit ervan. Het Midden-Oosten was de enige regio die in haar geheel niet meedeed met de zogeheten *Derde Golf van democratie*, een term die geïntroduceerd werd door politiek wetenschapper Samuel P. Huntington om het democratiseringsproces in de wereld van de laatste decennia aan te duiden. Desalniettemin hield een aantal wetenschappers en beleidsmakers jaren vast aan het geloof dat de Arabische staten ooit de overstap naar democratie zouden maken. En hoewel sommigen nog steeds beweren dat de hele wereld democratisch kan en zal worden, zijn anderen steeds kritischer geworden ten aanzien van wat zij een ‘democratische vooringegenomenheid’ noemen. Rond de eeuwwisseling riep Thomas Carothers, een expert op het gebied van democratisering, op een einde te maken aan het transitieparadigma, omdat ‘veel landen waarvan beleidsmakers en hulpverleners beweren dat ze in een ‘overgangsfase’ zitten niet de transitie naar democratie maken. En van de democratische transities die in aantocht zijn, volgt het merendeel niet het model’. Veel onderzoekers verlegden vervolgens hun focus naar het vinden van een verklaring voor de veerkracht van autoritaire Arabische staten.

Na de recente ontwikkelingen in de Arabische wereld staan wetenschappers nu voor de grote uitdaging om te onderzoeken hoe de massale protesten uiteindelijk toch zijn ontstaan in één van de meest onderdrukte regio’s ter wereld. Om deze puzzel op te lossen, moeten dominante concepten en aannames ten aanzien van het Midden-Oosten worden herzien. Met name ons begrip van burgeractivisme onder autoritaire regimes moet opnieuw worden gedefinieerd. Jarenlang zijn Arabieren gekarakteriseerd als passieve mensen, die het niet zou lukken zich te ontdoen van de dictatoriale ketenen. Veelgehoorde redenen zijn het gebrek aan een goedwerkend maatschappelijk middenveld en politieke apathie onder burgers. In het licht van de Arabische opstanden is het tijd om het concept en de praktische toepassing van ‘het maatschappelijk middenveld’ te herzien, met name met betrekking tot het Midden-Oosten.

‘Toen de Arabische bevolking er niet in slaagde haar dictators ten val te brengen en democratie in te voeren, concludeerden zowel wetenschappers en beleidsmakers dat het Arabische maatschappelijk middenveld zwak was of zelfs niet bestond’

Het maatschappelijk middenveld en democratie
Sinds de 18e eeuw hebben Westerse wetenschappers – en Alexis de Tocqueville als eerste – de positieve en pro-democratische rol benadrukt van activisme vanuit het maatschappelijk middenveld. Vanuit hun liberale perspectief ondersteunt het maatschappelijk middenveld –de publieke ruimte van ideeën, waarden, instituties, organisaties en netwerken dat zich bevindt tussen de familie, de markt, en de staat – een omgeving van pluralisme en vertrouwen waarin mensen de mogelijkheid hebben om democratische burgers te worden. Deze autonome verenigingen zijn de middelen waarmee burgers hun persoonlijke belangen vertegenwoordi-

gen, massaproblematiek kanaliseren en bemiddelen en de staat verantwoordelijk houden. Toen burgeractivisme een belangrijke rol scheen te spelen tijdens de sociale revoluties in Latijns-Amerika en Oost-Europa, werden projecten om het maatschappelijk middenveld te versterken al snel een sleutelelement in initiatieven om democratie ook in het Midden-Oosten te bevorderen. Op basis van het feit dat de Arabische bevolking er lange tijd niet slaagde haar dictators ten val te brengen en democratie in te voeren, concludeerden zowel wetenschappers en beleidsmakers dat het Arabische maatschappelijk middenveld zwak was of zelfs niet bestond.

‘Arabische autocraten versterken hun machtsgreep door het maatschappelijk middenveld in te bedden in de staat door een combinatie van legalisme, dwang en coöptatie’

Het ontwaken van het maatschappelijk middenveld zou dus de doorslaggevende factor zijn in het ter discussie stellen van deze weerbarstige autoritaire regimes. De onderliggende theoretische aanname van deze liberale, normatieve benaderingswijze is dat een sterk maatschappelijk middenveld een noodzakelijke voorwaarde is voor het invoeren van zowel democratie onder autoritair bewind, als het in stand houden van een al bestaande democratie. In de loop van het laatste decennium heeft een aantal wetenschappers echter ingezien dat het maatschappelijk middenveld een aanzienlijk andere rol speelt buiten de democratische context waarop het concept gebaseerd is.

Autocratische onderdrukking van burgeractivisme
In democratische staten is het maatschappelijk middenveld het onafhankelijke product van reeds aanwezige civiele oriëntaties en overtuigingen, terwijl de huidige Arabische maatschappelijke middenvelden constructen zijn van tientallen jaren autoritair beleid. Steven Heydemann (2007) heeft aangetoond dat één van de meest bepalende en succesvolle elementen van autoritaire vernieuwing – het vermogen van Arabische regimes om brede sociale, politieke, en economische trends te exploiteren in plaats van ze te weerstaan – de effectiviteit is waarmee Arabische regimes zich het maatschappelijk middenveld hebben toegeëigend en beheerst. Arabische autocraten versterken hun machtsgreep door het maatschappelijk middenveld in te bedden in de staat door een combinatie van legalisme, dwang, en coöptatie.

Burgeractivisme wordt in die autoritaire context niet getolereerd. En dat is dan ook de reden dat het merendeel van verenigingen en burgerinitiatieven in het Midden-Oosten niet alleen een afspiegeling zijn van de verticale verbanden die de patrimoniale Arabische staten karakteriseren, maar deze verbanden ook versterken. Anders gezegd: de sociale hiërarchieën die alledaagse relaties structureren, kenmerkt ook de interactie met de staat, die deze verbanden op haar beurt bewaakt en verstevigt. Toch zijn er sociale verenigingen in het Midden-Oosten die hun regimes niet steunen. Helaas ontbreekt het deze verenigingen over het algemeen aan de middelen en politieke macht om democratische veranderingen te initiëren in staten die worden beheerst door hiërarchische machtsstructuren.

Door de eenzijdige focus op de ‘Midden-Oostelijke uitzondering’ en op de autoritaire veerkracht, is er een groot gebrek geweest aan wetenschappelijke interesse in de vormen van individuele of populaire ontevredenheid die *wel* aanwezig waren in het Midden-Oosten. Asef Bayat (2010) is een van de weinigen die zich heeft gericht op burgerinitiatieven in de Arabische wereld voorafgaand aan de recente omwentelingen. Hij is, in vergelijking met veel van collega’s, vrij optimistisch waar het een potentiële politieke transformatie in de Arabische wereld betreft. Volgens Bayat zou actief burgerschap de democratische hervorming in het Midden-Oosten in beweging kunnen zetten en ondersteunen. De mogelijkheid van democratische hervorming schuilt in het feit dat zelfs autoritaire regimes beperkte macht hebben en nooit volledig de gehele samenleving kunnen onderdrukken. Zeker niet de massa’s ‘gewone burgers’ in hun dagelijks leven. Het is interessant om zijn benadering van bottom-up politiek in het Midden-Oosten verder te bestuderen, aangezien recente benaderingen van burgeractivisme in de regio steeds meer zijn visie op initiatief en verandering reflecteren.

‘De opstanden werden niet geleid door traditionele groepen en verenigingen uit het maatschappelijk middenveld, maar waren eerder het product van massale ontevredenheid en losse, horizontale verbanden’

Straatpolitiek

Massale onvrede en protesten komen in de politieke geschiedenis van de Arabische regio al langer voor. Toch zijn er nauwelijks echte mogelijkheden voor aanhoudende collectieve mobilisatie onder autoritair bewind. Neoliberale herstructurering heeft het vermogen tot opstand verder beknot, door bijvoorbeeld de arbeidersklasse te fragmenteren en de publieke sector te verkleinen. Als gevolg hiervan zijn grote groepen ‘kwetsbaren’ – de stedelijke ontheemden, vrouwen, de globaliserende jeugd, en andere stedelijke *grassroot*-bewegingen – teruggeworpen op hun eigen middelen om aan hun sociale en materiële behoeften en verwachtingen te voldoen. Deze gemarginaliseerde individuen zoeken naar manieren hun leven te verbeteren buiten de institutionele kaders om. Zij zoeken derhalve ongecontroleerde ruimtes op, zones van relatieve vrijheid – en eigenen deze zich vervolgens toe. Omdat deze informele groepen geen eigen institutionele slagkracht hebben, verwordt de ‘straat’ tot hun conflicttoneel. Een cruciale dimensie van deze straatpolitiek is dat de publieke ruimte de plek wordt waar mensen identiteiten smeden, hun solidariteit vergroten en hun protestgeluiden uitbreiden tot buiten hun directe omgeving. Deze (denkbeeldige) solidariteit of passieve netwerken zijn een belangrijk element in het ontstaan van wat Bayat *sociale nonmovements* genoemd heeft:

‘The collective actions of noncollective actors; they embody shared practices of large numbers of ordinary people whose fragmented but similar activities trigger much social change, even though these practices are rarely guided by an ideology or recognizable leadership and organizations.’

Met andere woorden: deze sociale nonmovements omvatten de normale praktijken van gewone mensen in hun dagelijkse leven. Via dit passieve activisme hebben sociale nonmovements een wezenlijke transformerende invloed op de maatschappij. Dit komt omdat hun logica verweven is met die van de maatschappij: met normen, regels, instituties en machtsrelaties. De crux is dat deze passieve netwerken en sociale nonmovements wel georganiseerde sociale bewegingen *kunnen* worden als de gelegenheid zich voordoet. Zo kan een gemeenschappelijke dreiging passieve netwerken veranderen in actieve communicatie en georganiseerd verzet.

Hoewel meer onderzoek naar deze beweging geboden is, lijkt de hierboven beschreven benadering de bijzonderheden van de Arabische opstanden goed te omvatten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Bayat’s zienswijze tot uitdrukking komt in recent verricht onderzoek naar burgeractivisme in het Midden-Oosten. Steeds meer wetenschappers benadrukken de noodzaak van alternatieve vormen van politieke uitingen die zich voordoen naast het staatsapparaat en buiten traditionele organisaties om.

Waarom we het Arabische maatschappelijk middenveld niet begrijpen

De recente gebeurtenissen in de Arabische wereld hebben de wetenschappelijke belangstelling voor het complexe karakter van de relaties tussen staat en samenleving in autoritaire contexten nieuw leven in geblazen. De opstanden werden niet geleid door traditionele groepen en verenigingen vanuit het maatschappelijk middenveld, maar waren eerder het product van massale ontevredenheid en losse, horizontale verbanden. Een terugkerende vraag is dan ook of de Westerse liberale conceptualisering van het maatschappelijk middenveld ons wel kan helpen het burgeractivisme in het Midden-Oosten te begrijpen. In plaats van te stellen dat het Midden-Oosten een tekort heeft aan burgerschap of het ‘verkeerde’ soort burgerschap, zou men kunnen opmerken dat er verschillende manieren zijn waarop burgerschap kan ontstaan. Dat kan bijvoorbeeld buiten de grenzen die de gangbare debatten over civiel gedrag en het maatschappelijk middenveld karakteriseren. Het belangrijkste is dat ons begrip van wat het maatschappelijk middenveld is ons niet helpt te identificeren wat de – politieke en a-politieke – praktijken van, en ruimten voor, normale burgers zijn, die het vormen van alternatieve identiteiten mogelijk hebben gemaakt.

‘Het maatschappelijk middenveld is niet goed of slecht en moet daarom gezien worden als een neutrale variabele. Alleen dan is het mogelijk om de verschillende vormen van betrokkenheid onder voortdurend veranderend autoritair bewind daadwerkelijk te begrijpen’

Een nieuwe niet-normatieve benadering

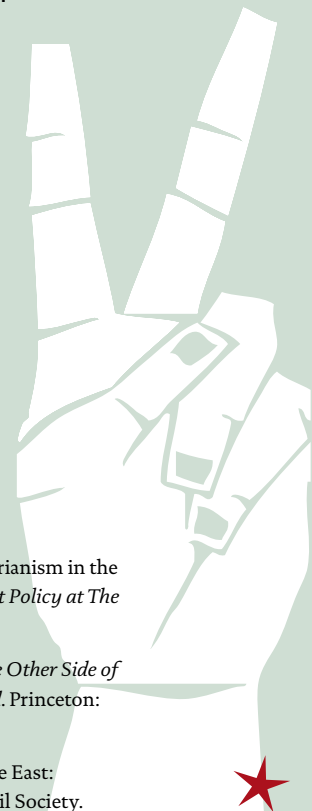
Een groeiend aantal wetenschappers erkent dat het maatschappelijk middenveld verschillende rollen speelt afhankelijk van de politieke context. Desalniettemin is een normatieve vooringenomenheid nog steeds inherent aan het begrip van het

maatschappelijk middenveld. Dat komt voornamelijk doordat het uitgelegd blijft worden vanuit de aannames van democratie. Francesco Cavatorta (2013) stelt dat de focus daarom moet liggen op de verschillende vormen van activisme vanuit het maatschappelijk middenveld *binnen* autoritaire regimes – in plaats van het stellen van de vraag of zij wel of niet democratie bevorderen. Het maatschappelijk middenveld is niet goed of slecht en moet daarom gezien worden als een neutrale variabele. Alleen dan zal het mogelijk zijn om de verschillende vormen van betrokkenheid onder voortdurend veranderend autoritair bewind daadwerkelijk te begrijpen. In dit verband wordt het steeds belangrijker om de wederkerige relaties te begrijpen tussen de sociale en de politieke arena's. Als de Arabische opstanden iets hebben laten zien, dan is het wel dat maatschappijen noch staten over de tijd statisch blijven en dat a-politiek activisme uiteindelijk verstrekende politieke gevolgen *kan* hebben.

Iris Kolman is student *International Development Studies* aan de Universiteit van Amsterdam, en co-auteur van het rapport '*From Resilience to Revolt: Making Sense of the Arab Spring*' (Universiteit van Amsterdam/Ministerie van Veiligheid). Dit artikel is onlangs verschenen in het decembernummer van de *Idee*, het wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting.

Dit artikel verscheen onlangs in het decembernummer van *Idee*, het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Dit speciale winternummer van *Idee* is geheel gewijd aan de Arabische Lente. Geïnteresseerd in een proefnummer of in een abonnement? Zie www.d66.nl/idee voor meer informatie.

Literatuur

Aarts, P. et al. (2012). *From Resilience to Revolt: Making Sense of the Arab Spring*. Amsterdam: University of Amsterdam.

Bayat, A. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Stanford: Stanford University Press.

Cavatorta, F. (2013). *Civil Society Activism Under Authoritarian Rule. A Comparative Perspective*. New York: Routledge

Heydemann, S. (2007). Upgrading Authoritarianism in the Arab World. *The Saban Center for Middle East Policy at The Brookings Institution*, October 2007.

Jamal, A.J. (2007). *Barriers to Democracy: The Other Side of Social Capital in Palestine and the Arab World*. Princeton: Princeton University Press.

Volpi, F. (2011). Framing Civility in the Middle East: Alternative Perspectives on the State and Civil Society. *Third World Quarterly*, 32(5), pp. 827-843.

Marchantlezing 2012

Pankaj Ghemawat

voertaal Engels

World 3.0 Rethinking Globalization

18 december

19.30 uur

Geertekerk / Utrecht

aanmelden en meer informatie

www.mrhansvanmierlostichting.nl

**Mr. Hans
van Mierlo
Stichting**

DE GROENE
AMSTERDAMMER

D66

GRAND HOTEL
Karel V
UTRECHT

Webshop D66

bestel
uw D66
goodies
online!

Via de D66 Webshop kunt u als particulier, sympathisant en/of lid producten bestellen. Kleding, gadgets, drukwerk, voor ieder wat wils!

www.d66webshop.nl

- 01 **Bekertje** kartonnen bekertjes, prijs per 100 stuks € 9,68
- 02 **Zomerjasje** jasje voor mannen en vrouwen, te verkrijgen in de maten XS t/m XXL, per stuk € 25,58
- 03 **Paraplu** een *must-have* voor de winter, per stuk € 9,03
- 04 **Fietsbel** groene fietsbel met D66 logo, per vijf stuks € 8,87
- 05 **D66-schoudertas** ideaal om bijv. flyers in te bewaren € 4,82
- 06 **Pins** verpakt per set van 5 stuks, prijs € 4,60
- 07 **T-Shirt** v-hals shirt voor mannen en vrouwen, te verkrijgen in de maten XS t/m XXL, per stuk € 8,76
- 08 **Vlaggetje** papieren vlaggetjes, leuk om aan kinderen uit te delen, prijs per 50 stuks € 7,67
- 09 **Winkelwagenmuntje** aan sleutelhanger, per 10 stuks € 9,37
- 10 **Bierviltjes** prijs per 100 stuks € 23,90
- 11 **Strandbal Groot** all-over bedrukt met D66 logo, verpakt per set van 5 stuks € 6,47
- 12 **Frisbee** hard plastic frisbee, prijs per set van 5 stuks € 6,96
- 13 **Zonnebril** stijlvol model te verkrijgen in wit montuur, met D66 logo op beide poten, per stuk € 2,67
- 14 **Button** formaat 3,5 cm diameter, prijs per 25 stuks € 6,05
- 15 **Keycord** prijs per 10 stuks € 12,40
- 16 **Hooded Sweater** voor mannen en vrouwen, te verkrijgen in de maten XS t/m XXL, per stuk € 25,36
- 17 **Vlaggenlijn** vrolijke slinger met rechthoekige vlaggen, lengte 2,5 meter, 10 vlaggen, per stuk € 1,68
- 18 **Reuze Ballon** formaat 85 cm diameter, met aan beide zijden het D66 logo, te vullen met helium, per stuk € 6,43
- 19 **Strandbal Klein** aan één zijde bedrukt
- 20 **Big Shopper** grote boodschappentas, formaat 45 x 46 x 17,5 cm, per stuk € 3,42
- 21 **Shawl** modieus en in D66-groen, per stuk € 15,60

In de webshop zijn nog heel veel andere producten te verkrijgen, zoals lollies, zadelhoesjes, blocnotes etc. Bovendien kunt u ook producten personaliseren. Bijvoorbeeld een mok met daarop uw eigen naam of een pen met daarop de URL van uw afdeling.

Ook het boek 'Langs de afgrond' van Menno van der Land is te bestellen via de Webshop van D66!
> zie pagina 49 van deze Democraat

Voor de derde keer heeft de Jargonbrigade van de Nationale Jeugdraad de Klare Taalprijs toegekend aan D66-fractie leider Alexander Pechtold. Bij het debat over de regeringsverklaring van het kabinet Rutte II verdiende Pechtold de prijs voor zijn duidelijke uitleg, die volgens de jongeren van de Jargonbrigade ook nog eens met humor gebracht wordt. Pechtold vindt de prijs een mooi compliment. ‘Het is een eer juist deze jongerenprijs opnieuw te mogen winnen. Politici hebben de taak om over de vele en vaak moeilijke onderwerpen in een debat zoals Europa, het onderwijs of de toekomst van de zorg zo begrijpelijk mogelijk te spreken. En als jongeren zeggen dat je daarin geslaagd bent, dan is dat een mooi compliment,’ aldus de D66-voorman.

Leren debatteren, een lezing geven of een masterclass bijwonen?

Altijd al eens zélf een politiek debat willen voeren of een speech willen houden? Geïnteresseerd in de achtergronden van het gedachtegoed van de partij? Bij veel D66 afdelingen worden trainingen voor leden georganiseerd. U vindt het aanbod op de lokale D66-sites, bijvoorbeeld bij de D-Loquentia debatingclubs of de masterclasses in de grote steden. Er vinden ook landelijke activiteiten plaats, waaronder kennismakingsbijeenkomsten voor nieuwe leden, workshops van de Mr. Hans van Mierlo Stichting en debattrainingen.

Kijk voor het actuele aanbod op www.d66opleidingen.nl

D66

Alexander Pechtold spreekt weer Klare Taal

Per slot van rekening Maarten Engwirda

De loopbaan van Maarten Engwirda speelde zich af in twee werelden: die van de politiek en die van de controle op diezelfde politiek.

Hij stond aan de basis van D66 en zat veertien jaar voor de partij in de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Daarna ging hij diezelfde politiek controleren: eerst als lid van de Algemene Rekenkamer in Nederland en later van de Europese Rekenkamer in Luxemburg. Engwirda moest erop toezien dat de Europese Unie verstandig omspringt met het geld van haar burgers. Zijn kritische houding – ook ten aanzien van zijn eigen Rekenkamer – werd hem daarbij niet altijd in dank afgenomen. In *Per slot van rekening* legt Maarten Engwirda verantwoording af voor zijn functioneren als politicus en rekenmeester.

titel	Per slot van rekening
auteur	Maarten Engwirda
uitgever	Reed Business
pagina's	157
isbn	9789068828610

Congres97 Houd 9 maart vrij in uw agenda!

Op zaterdag 9 maart vindt het D66-voorjaarscongres plaats. Het congres staat in het teken van de Gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Gedurende het congres kunt u deelnemen aan een groot aantal interessante fringemeetings en zullen boeiende gastsprekers het congres toespreken. Bovendien zal de nieuw gekozen partijvoorzitter de partij voor het eerst toespreken. De congreslocatie ligt dit maal buiten de Randstad en zal op korte termijn bekend worden gemaakt. Zoals gebruikelijk organiseert de gaststad de vrijdag voorafgaand aan het congres een pre-congresfeest. Houd de D66-site in de gaten voor meer informatie!

Fringemeetings, gastsprekers en de nieuwe partijvoorzitter: kom naar het congres!

Op naar de 24.000 leden!

Het ledenaantal van D66 blijft groeien. Nog nooit had D66 zoveel leden als nu.

Had de partij aan het begin van 2012 nog minder dan 22.000 leden, aan het eind van het jaar staat de teller op bijna 24.000. ‘Een prachtig aantal en een mooi uitgangspunt om dit verder uit te bouwen in het nieuwe jaar,’ aldus partijvoorzitter Ingrid van Engelshoven.

Word lid

D66

Nieuwe ledenportal Mijn D66

In januari 2013 komt voor D66-leden de nieuwe ledenportal via www.mijnd66.nl beschikbaar. Deze vervangt het huidige intranet.

Via Mijn D66 kan een lid op elk gewenst moment eenvoudig zijn gegevens wijzigen, zich aan- en afmelden voor nieuwsbrieven, maar zich bijvoorbeeld ook aanmelden voor deelname aan een thema-afdeling. De ledenportal is gekoppeld aan het nieuwe ledenadministratiesysteem dat vanaf januari 2013 op het Landelijk Bureau operationeel is.

U ontvangt in januari via een e-mail uw inloggegevens voor toegang tot Mijn D66 en instructies om de eerste keer in te loggen. Een mooie gelegenheid om dan ook direct te controleren of u nog juist in onze ledenadministratie staat.

► Dit interview verscheen eerder in de Elsevier van 3 november 2012

De financieel specialist van D66, Wouter Koolmees, is binnen de twee jaar van zijn Kamerlidmaatschap een bekende naam geworden. Hij legde de grondslag voor het Lenteakkoord, waarvan, constateert hij, veel overeenind bleef. Op school was economie zijn lievelingsvak. ‘Ik dacht: eigenlijk is het heel erg makkelijk.’

Wouter Koolmees:

‘Minister van Financiën is een mooie baan’

De fractie van D66, twaalf man, heeft te weinig ruimte. Ze zitten met zijn drieën op een kamer. Daarom heeft het gesprek plaats in de kamer van partijleider Alexander Pechtold. Op de schoorsteen een foto van Hans van Mierlo en een kleine buste van de Britse oorlogspremier Winston Churchill. Aan tafel Tweede Kamerlid Wouter Koolmees (35), blozend, iets gezet, kalend, in hemdsmouwen. Koolmees, financieel specialist, zit nog maar twee jaar in de Tweede Kamer, maar in die tijd is hem gelukt wat veel andere Kamerleden in geen jaren voor elkaar krijgen: bekendheid verwerven. Hij is econoom, en de crisis komt hem – carrièrematig dan – goed van pas. Nog geen week na zijn beëdiging moest hij al debatteren over de val van DSB, de bank van Dirk Scheringa.

Ergens anders in Den Haag wordt op dit moment door PvdA en VVD een kabinet gesmeed. D66 gaat in de oppositie. Niet erg, zegt Koolmees. ‘Daar hebben we de afgelopen jaren ook heel wat voor elkaar gekregen.’ Hij noemt een motie die hij in 2010 indiende als pril Kamerlid met toenmalig VVD-Kamerlid Frans Weekers. Daarin werd geregeld dat voorgenomen bezuinigingen ad 3,2 miljard euro ondanks de val van het laatste kabinet onder leiding van CDA-premier Jan Peter Balkenende toch werden uitgevoerd. ‘Anders was dat een verloren jaar geweest en hadden we die bezuinigingen later alsnog moeten doorvoeren.’

Nu heeft hij zich net beziggehouden met het rapport van de commissie-Van Dijkhuizen, waarin een nieuw belastingstelsel wordt voorgesteld. Daarin worden zaken ‘verschoven’, zegt Koolmees. Hij vindt het deels een goed plan. ‘De grote lijnen in het rapport

vind ik positief. In het rapport staat dat er 54 regelingen zijn die allemaal inkomensafhankelijk zijn. Huurtoeslag, zorgtoeslag. Dat stapelt zich allemaal op en daardoor krijg je het effect dat zodra je meer gaat verdienen, die toeslagen naar beneden gaan. Een eeuwig terugkerend probleem. Wij zeggen al jaren dat je ervoor moet zorgen dat arbeid weer gaat lonen. Nu is er het probleem dat mensen die in een uitkering zitten en willen gaan werken, daarop te weinig vooruitgaan. Een bekende klacht.’

Er moet sowieso meer worden gewerkt, vindt Koolmees. Hij pleit voor het herinvoeren van de veertigurige werkweek en had liever gewild dat de AOW-leeftijd al in 2006 was verhoogd in plaats vanaf 2013. ‘Wij hamerden toen al op het belang van hervormingen.’ Nederlanders moeten als het aan hem ligt dus meer en langer werken. Meer werken terwijl er elke maand vijf- à zeventien duizend werklozen bijkomen – is er dan genoeg werk? Koolmees kijkt verder dan de huidige werkloosheid, want hij is ervan overtuigd dat die maar tijdelijk is. Kijk maar naar de bevolkingsopbouw. ‘Ja, we hebben nu een slechte economie en oplopende werkloosheid, maar we weten ook dat er grote tekorten zullen ontstaan. Rond 2020 zijn alle babyboomers wel zo’n beetje van de arbeidsmarkt verdwenen. Er komen dus meer AOW’ers en minder kinderen. Door de pil en door gezinsverkleining is het kinderaantal afgenomen en omdat mensen later aan kinderen beginnen, zijn er minder generaties. Dus de potentiële beroepsbevolking neemt niet toe. ‘Dat merken we nu al, er is al een grote vervangingsvraag. Maar werkloosheid zul je altijd hebben. Er zijn altijd mensen die even zonder baan zitten. Dat loopt nu door de crisis heel hard op, maar als de economie straks weer aantrekt, wordt de arbeidsmarkt krappere. Die past zich wel aan.’

Is een deel van de bevolking niet structureel gedoemd tot werkloosheid? Voor laaggeschoolden is er nu bijna geen werk. Maar ook dat probleem beziet Koolmees liever van de zonnige kant. ‘Zware arbeid hebben we bijna niet meer. Maar dat betekent ook nieuwe kansen. Er zijn allemaal nieuwe beroepen ontstaan in de diensten-economie en door de groei van internet. De afgelopen dertig jaar is een groot deel van de productie verschoven naar lagelonenlanden in Azië en het voormalig Oostblok. Dat was goedkoper en mensen met een lage opleiding hadden daar last van, zeker omdat ze geen alternatieven hadden. De kosten in die landen stijgen nu ook, dus een deel van die productie komt weer terug. Maar je moet mensen wel om- en bijscholen, en dat kost altijd moeite.’

Om- en bijscholen geldt in het bijzonder voor oudere werknemers. Wie de vijftig is gepasseerd, heeft, zo wordt vaak gedacht, nog maar één lichtpuntje in het vooruitzicht: het pensioen. Al is dat zo langzamerhand wel een heel klein stipje aan de horizon geworden. In de levensloop balt alle inspanning zich samen in de periode zo rond de dertig, de tijd van hard werken, carrière maken, kinderen krijgen. Daarna volgt een schier eindeloos lange tijd van rustig op dezelfde plek blijven. Wie nog wat anders wil, al is het maar een cursus, kan het wel vergeten. ‘Daar moet inderdaad een cultuurverandering komen. In 2003 was de gemiddelde uittreedleeftijd 59, met als gevolg dat iedereen daarmee rekening ging houden. Als je 45 was, werd er niet meer in je geïnvesteerd. Dan was je al bezig de afrit naar de uitgang te nemen. Dat is de cultuur geworden, maar we moeten anders omgaan met levenslange inzetbaarheid. Je weet dat een brandweerman op zijn zestigste niet meer zwaar bekapt een brandend huis in gaat. Maar dat weet je ook al wanneer hij veertig is. Dan moet je er dus al voor gaan zorgen dat die man niet met zijn zestigste in de bijstand komt. Daarvoor zijn lokmiddelen en verleidingstactieken nodig, en die kan de politiek bieden. Je kunt het hebben over deeltijdpensioen of over demotie, een andere baan in hetzelfde bedrijf. Het is belachelijk dat je als vijftiger geen opleiding meer zou kunnen volgen, het moet normaal zijn dat je nog wat kunt leren wanneer je ouder bent. Daarvoor zijn nu te weinig mogelijkheden en dat moet veranderen.’

‘Ik zou bijna uit de film Wall Street citeren: *Greed is good* hebzucht is heel menselijk’

Koolmees, samenwonend en vader van een zoon van negen maanden, is 35. Hoe ziet hij zijn leven over twintig jaar? ‘Daar denk ik niet vaak over na. Ik denk wel dat ik dat op een bepaald moment moet gaan doen, maar dan meer in de trant van: wat wil ik hierna gaan doen en hoe zorg ik ervoor dat ik daarvoor geschikt ben. Ik zit hier nog maar net.’ De eerste weken in de Tweede Kamer waren erg

spannend. Vooral omdat Koolmees, afkomstig van het ministerie van Financiën, meteen te maken kreeg met de DSB-affaire. ‘Dan lig je wel eens in je bed en denkt: dit gaat wel hard. Maar het is ook een voordeel als je wordt gedwongen er meteen vol in te stappen. Ik had ook wel als voordeel dat ik zeven jaar bij Financiën had gewerkt. Daar was ik eerst werkzaam bij de inspectie van rijksfinanciën en daarna hoofd begrotingsbeleid. Dan ken je de techniek, dat scheelt wel.’

Koolmees, geboren in Capelle aan den IJssel, heeft een ingewikkelde schoolcarrière achter de rug. Hij is een klassieke ‘stapelaar’: van de mavo naar 4 havo en toen door naar 5 vwo, waar hij uiteindelijk eindexamen deed. Was hij zo’n jongetje dat pas laat het licht zag? ‘Tot een jaar of zestien, zeventien interesseerde het me niet zo. Niet dat ik spijbelde. Ik was gewoon met mijn hoofd bij andere dingen. Ik had in 4 havo echt het gevoel dat er in mijn hoofd een lampje ging branden. Ik haalde heel hoge cijfers, omdat ik het leuk vond en de stof ook goed begreep. Ik zat op een havo-mbo, een economisch gerichte opleiding, en ik dacht: eigenlijk is dit heel erg makkelijk, dus laat ik eens onderzoeken of ik meer aankan. En dat bleek makkelijk te kunnen. Dat was ook een mindset. Ik had geen verzet tegen school, maar ik was er niet zo mee bezig tot ik besepte: dit is belangrijk, dit moet ik goed gaan doen, want ik wil kansen pakken en een mooie baan.’

Als zestienjarige wilde Koolmees bij de politie. Zijn oom is agent en hij volgde zelfs een week stage bij de politie. ‘Dat vond ik heel interessant. Maar om daar vooruit te kunnen, moet je ook wel havo of universiteit hebben.’ Dat betekende studeren, als eerste van zijn familie. Zijn moeder werkt als analist in een ziekenhuis en zijn vader is onderhoudsman bij de RET, het Rotterdams openbaar vervoerbedrijf. Zijn ouders zijn gescheiden. ‘Mijn moeder vond het, net als alle moeders, heel belangrijk dat ik mijn best deed en diploma’s haalde. De droom van agent worden, ging over toen ik ontdekte hoe leuk ik economie vond. Het was op school mijn lievelingsvak. Ik vond de wiskundige kant leuk, maar ook het psychologische aspect: waarom mensen reageren zoals ze reageren. Daarom ben ik uiteindelijk sociale en institutionele economie gaan studeren in Utrecht.’ Koolmees moest tijdens zijn studie in zijn eigen onderhoud voorzien en werkte dus minstens twintig uur per week. Ook op school had hij al bijbaantjes – hij was drie jaar vakkenvuller bij supermarktketen Albert Heijn. Tijdens zijn studie werkte hij bij het Nederlands Economisch Instituut en op zijn negentiende werd hij lid van D66.

‘Een boek dat indruk op me maakte, is The Theory of Moral Sentiments van Adam Smith, die vooral bekend is van An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Maar in Moral Sentiments gaat het over de moraal en de deugden, en dat vond ik echt een eyeopener. Goudmijnen, de handel in tulpenbollen, de afgelopen jaren met die woekerpolissen – dat komt elke keer terug. Hebzucht? Ja. Ik zou hier bijna uit de film Wall Street citeren: “Greed is good”. Want het is ook heel menselijk en je ziet in de geschiedenis dat dat soort windhandel telkens terugkeert. Als je er maar voor zorgt dat onschuldige mensen daarvan niet het slachtoffer worden.’ Opgang en neergang. In het jaar 2000 was de sfeer onvoorstelbaar anders dan nu. ‘We hadden het idee dat er eeuwigdurende economische groei zou zijn. Er zijn verstandige mensen, grote economen, geweest die werkelijk dachten dat dat kon. Het hele gevoel in de maatschappij was er een van opgang en positivisme. Er waren zoveel kansen!’ Koolmees dacht er na zijn

‘Wij zeggen al jaren dat je ervoor moet zorgen dat arbeid weer gaat lonen’

studie serieus over om de wetenschap in te gaan en begon zelfs met een proefschrift over de arbeidsmarkt, over cao’s en loontheorie. ‘Dat ding ligt ergens in een la. Misschien maak ik het ooit wel af.’

In het begin van dit jaar, toen na zeven weken overleg in het Catshuis PVV-leider Geert Wilders er de brui aan gaf en het kabinet viel, zat Koolmees op het balkonnetje van zijn werkkamer. Hij dacht: dit komt slecht uit. Dat vonden Carola Schouten van de ChristenUnie en Ineke van Gent van GroenLinks, allebei net als Koolmees financieel specialisten van hun partij, ook. Ze rekenden uit dat het wel een jaar zou kunnen duren voor er iets gebeurde aan bijvoorbeeld de voorgenomen bezuinigingen. ‘Het was voorjaar, de verkiezingen stonden gepland voor na de zomer. Dan duurt het nog minstens twee tot drie maanden voor je een kabinet hebt, en dan zou 2013 voor de begroting een verloren jaar zijn. En dat betekent dat je de bezuinigingen die je toch moet doorvoeren, later doet en dat de klap dan groter is. En we zagen allemaal dat we een gigantisch tekort op die begroting hadden en bovendien liepen er ook allemaal afspraken in Europees verband. Als je dus 2013 geen verloren jaar wilde laten zijn, moest je iets doen. Zo zijn we die maandag met Carola en Ineke gaan zitten en we waren het al snel op de hoofdlijnen eens. ‘Partijleiders Pechtold (D66), Jolande Sap (GroenLinks) en Arie Slob van de ChristenUnie kwamen erbij en premier Mark Rutte gaf CDA-minister van Financiën Jan Kees de Jager de opdracht om in het parlement te kijken voor welke maatregelen er steun was om die begroting te maken. Toen hebben we dat op papier gezet, en zo zijn we verder gegaan. We hadden drie pijlers: bezuinigingen op pgb’s, cultuur en duurzaamheid terugdraaien, een start maken met hervormingen op de huizenmarkt, arbeidsmarkt, AOW, en bezuinigen om de begroting 2013 op orde te brengen.’

Hij is er trots op dat er veel van het zogeheten Lenteakkoord overeind is gebleven. Alleen het meteen al omstreden belasten van de reiskostenvergoeding maakte plaats voor een verhoging van de assurantiebelasting. Vond hij het jammer dat de partijen, die het toen toch even zo goed konden vinden, niet gezamenlijk doorgingen, de verkiezingen in? ‘Op andere punten zijn we het natuurlijk niet zo eens. D66 en ChristenUnie liggen in veel opzichten ver uit elkaar.’ Net als de twee partijen die nu een regering moeten gaan vormen: PvdA en VVD. Ook die hebben nogal wat verschillende opvattingen. ‘Inderdaad. Ik vond het opvallend dat de PvdA afstand nam van een aantal punten uit het Lenteakkoord. Ze hoefden niet zo nodig onder de 3 procent te blijven, hoefden zich niet aan de Europese begrotingsafspraken te houden, de AOW-leeftijd hoefde niet omhoog en ze waren tegen een nullijn voor ambtenaren, leraren, agenten. ‘Als je dan kijkt naar het Herfstakkoord: het tekort is 2,7 procent, de AOW-leeftijd gaat nog harder omhoog, de btw is blijven staan en de nullijn ook. Dan constateer ik dat 90 procent van het Lenteakkoord is blijven staan en dat de partij die toen afstand nam, nu gewoon tekent. Dat is wel opvallend als je een paar maanden geleden de partijen die voor dat akkoord verantwoordelijk waren, nog heel erg de maat hebt genomen.’

Als hij, ooit, zou moeten kiezen tussen minister van Financiën worden of Europees Commissaris van Financiën? ‘Ik heb minister van Financiën altijd een heel mooie baan gevonden en ambitie heb ik zeker. Maar ik ben 35 en ik kan en moet nog heel veel leren. Dat gebeurt ook, in het geweld van de crisis om ons heen’ ■

Luchtkus

Op 19 september nam de Tweede Kamer afscheid van de 51 leden die na de verkiezingen van 12 september 2012 niet terugkeerden in de Kamer. De scheidende Kamerleden, waaronder Fatma Koser Kaya en Boris van der Ham, werden toegesproken door Kamervoorzitter Gerdi Verbeet. Van der Ham bedankte Verbeet met een luchtkus.

De zorgkosten stijgen. En als we niets doen, geeft een gemiddeld gezin over dertig jaar bijna 40% van haar inkomen uit aan zorg. De stijgende uitgaven voor de AWBZ, mede veroorzaakt door de toenemende vergrijzing, vormen een van de belangrijkste bedreigingen voor de financiële beheersbaarheid van de zorg.

Geen pyjamadagen meer

De zorgkosten stijgen. Tegelijkertijd is het nodig dat de kwaliteit van zorg verbeterd wordt. Binnen de ouderenzorg bijvoorbeeld zien we dat er in veel instellingen structureel te weinig tijd is, zowel voor de zorgtaken als voor de evenzo belangrijke persoonlijke aandacht. Dat kan en moet beter.

Suzan Kemperman, actief lid van D66 en de JD, is werkzaam in de ouderenzorg. Tot voor kort werkte ze bij de Herbergier, een zorginstelling voor ouderen met geheugenproblemen zoals Alzheimer en dementie. Ze bevestigt dat er op dit moment problemen zijn met de kwaliteit binnen de (ouderen)zorg: ‘Toen ik stage liep in een verpleeghuis vond ik het vreselijk. Er was nergens tijd voor. ‘Als dit de zorg is, laat dan maar,’ dacht ik.’ Gebrek aan tijd van het personeel en gebrek aan enige sfeer die de bewoners een thuisgevoel zouden kunnen geven – het zijn punten van kritiek die steeds naar voren komen en het beeld van de ouderenzorg geen goed hebben gedaan. Tegelijkertijd zijn er in de afgelopen jaren steeds meer particuliere initiatieven ontstaan die kiezen voor een andere aanpak. Tijdens de minor van haar bachelor verpleegkunde stuitte Suzan op een van die instellingen, de Herbergier, en dat gaf haar inspiratie over hoe financiële beheersbaarheid en betere kwaliteit juist samen kunnen gaan. ‘Toen ik bij de Herbergier binnenkwam zag ik een piano staan, er liep een hond rond, er stonden mooie meubels. Mijn

eerste gedachte was dat dit een instelling moest zijn voor mensen met een flink budget. Maar dat is niet het geval,’ aldus Kemperman.

Het kan dus klaarblijkelijk wel anders. De vraag is: hoe? Een van de belangrijke oplossingen ligt volgens Kemperman in het loskoppelen van de kosten voor wonen en de kosten voor zorg. ‘Bij de Herbergier betalen mensen huur en servicekosten: die kosten zijn afhankelijk van je budget. Heb je meer te besteden, dan kun je je een luxere ruimte veroorloven. Net zoals dat bij normale woningen gaat: de een heeft een huurhuis, de ander een koopwoning. Van de beschikbare kamers is 20% gereserveerd voor mensen met alleen een AOW. Ook die goedkopere ruimtes zijn een stuk ruimer en mooier dan de ruimtes in een gemiddeld verzorgingstehuis. Het zorgdeel wordt gefinancierd uit het persoonsgebonden budget, dus de zorgvoorzieningen zijn voor iedereen, ongeacht budget, hetzelfde.’

De insteek en aanpak van de Herbergier zou niet alleen mensen met een persoonsgebonden budget (zoals mensen die daar door Alzheimer en dementie voor in aanmerking komen) kunnen helpen, het zou ook toegepast kunnen worden binnen de reguliere ouderenzorg. Door het loskoppelen van de woonlasten en de zorgkosten wordt zorg betaalbaarder en komt er meer keuze op het gebied

van woonvoorzieningen. Vera Bergkamp, Tweede Kamerlid voor D66 met onder meer de zorg (care) in haar portefeuille ondersteunt dit idee. ‘Als het gaat om de ouderenzorg dan wil D66 dat de huur structureel wordt losgekoppeld van de zorgkosten. Het concept van de Herbergier past in dat opzicht dan ook uitstekend bij de D66-visie op ouderenzorg,’ aldus Bergkamp.

Het persoonsgebonden budget als zodanig is de afgelopen tijd overigens veelvuldig onderwerp van discussie geweest. Sinds 2012 wordt het persoonsgebonden budget vanuit de landelijke AWBZ alleen nog afgegeven voor mensen die van het CIZ (Centrum Indicatiestelling Zorg) een ‘verblijfsindicatie’ hebben gekregen. Voor alle overige gevallen werd het persoonsgebonden budget geschrapt of kon alleen nog aanspraak gemaakt worden op het persoonsgebonden budget via de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning), waarvan de uitvoering bij de gemeenten ligt. Met een persoonsgebonden budget kunnen mensen die door ziekte, handicap of ouderdom zorg nodig hebben deze zorg zelf inkopen. Op die manier hebben zij meer individuele zeggenschap over de keuze van zorg en zorgverleners. Bergkamp: ‘Mensen moeten de eigen regie behouden waar mogelijk en D66 vindt dan ook dat het persoonsgebonden budget moet blijven bestaan. In het Begrotingsakkoord hebben we geregeld dat het persoonsgebonden budget vanaf 2013

ook weer beschikbaar is voor ouderen en gehandicapten die thuis wonen. Dat maakt het makkelijker voor mensen om langer in hun vertrouwde omgeving te blijven wonen. Het kabinet Rutte II gaat veel zorg bij de gemeenten leggen: daar valt het persoonsgebonden budget onder de Wmo. D66 vindt het belangrijk om ervoor te zorgen dat dit instrument daar een belangrijke rol blijft spelen. Je kunt er daarbij voor kiezen gemeenten de keuze te laten hoe ze omgaan met het persoonsgebonden budget (een ‘mag-bepaling’), of om gemeenten te verplichten tot het aanbieden van het persoonsgebonden budget (een ‘moet-bepaling’). D66 kiest hier voor de ‘moet-bepaling’. We zitten er bovenop als het gaat om het behouden van het persoonsgebonden budget – het is ook nog eens goedkoper dan zorg in natura.’

De plannen van Bergkamp klinken mooi, maar de explosief stijgende zorgkosten roepen de vraag op wat er nog meer moet gebeuren om zorg goedkoper te maken. Kan dat zonder op kwaliteit in te boeten? Volgens Suzan Kemperman valt er nog wel wat te snijden in de overhead van grote zorginstellingen. Daarnaast pleit ze ervoor dat mensen zo lang mogelijk thuis blijven wonen. Daarmee kan zowel financiële als kwalitatieve winst worden behaald: het scheelt geld én is vaak beter voor mensen zelf. Vera Bergkamp bevestigt dit: ‘D66 kijkt integraal naar de mens: wat kan de persoon nog zelf?’

‘We moeten niet vergeten dat goede ouderenzorg een belangrijke waarde in onze samenleving is’

Suzan Kemperman
werkzaam in de ouderenzorg

We willen de eigen kracht stimuleren. Mensen moeten zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. In je eigen omgeving wonen is nu eenmaal het prettigst. Dat betekent wel dat er zorg aan huis nodig is, zowel in de vorm van professionele zorg als in de vorm van mantelzorg. Daarbij is het van groot belang dat dagbesteding blijft bestaan. En daar moet dus niet aan worden gemord, zoals het kabinet nu doet. Het is niet alleen belangrijk voor de mensen die daar baat bij hebben, maar ook omdat mantelzorgers ontlast worden.

Een belangrijk verbeterpunt als gaat om zorg aan huis is het weg nemen van de schotten tussen de verschillende vormen van hulp aan huis. De verpleegkundige zorg, thuiszorg en andere vormen van zorg zijn vooralsnog gesplitst en dat betekent voor zorgbehoevenden een komen en gaan van veel verschillende gezichten. Bovendien is het inefficiënt. Voor D66 heeft daarom de wijkverpleegkundige een centrale rol: de wijkverpleegkundige kan meerdere taken op zich nemen, weet wat er speelt in de omgeving van het individu en kan op die wijze beter mogelijke problemen signaleren. Ironisch genoeg beoogt het huidige regeerakkoord nu juist een scheiding tussen begeleiding en huishoudelijke hulp enerzijds en verple-

‘D66 is tegen de nullijn voor zorg-medewerkers. Werken in de zorg moet aantrekkelijk blijven’

Vera Bergkamp
Tweede Kamerlid D66

ging anderzijds. De verpleging komt in deze plannen uit een ander potje, namelijk dat van de ziektekostenverzekering, dan de andere voorzieningen. ‘Een heel slechte zaak,’ aldus Bergkamp, ‘vooral omdat deze administratieve scheiding zorgt voor een extra schot en daarmee afbreuk doet aan het idee van integrale zorg. Je kunt mensen niet van loket naar loket sturen. Het uitgangspunt moet de cliënt zijn, niet het financiële systeem.’

Om nog verder te bezuinigen moet er volgens Suzan Kemperman ook anders gefinancierd gaan worden: bottom-up in plaats van top-down, waarbij het geld eerst naar de zorg zelf gaat en daarna pas naar de organisatorische kostenposten – in plaats van andersom. Bovendien moet er wat gedaan worden aan de regeldruk binnen de zorg. Mensen willen zich indekken, een neiging die versterkt wordt door de incidenten binnen de ouderenzorg die in de afgelopen jaren in de media zijn gekomen, zo stelt Kemperman. Dat leidt tot meer bestuurslagen en een grotere organisatie. Ook gaan er nu te veel uren zitten in het rapporteren en overdracht. Het is dus nodig om te dereguleren. Kleinschaligheid kan daarbij een hulpmiddel bij zijn. Maar kun je alle zorg dan zo kleinschalig maken? Kemperman: ‘Fusies zijn lang niet altijd zo efficiënt. Het levert vaak onnodig grote bestuursorganen op en er is minder zicht op wie wat doet. Dat maakt de noodzaak voor controle in de vorm van rapportages weer groter, waardoor de administratieve lasten groter worden. Maar inderdaad, zo kleinschalig als bijvoorbeeld de Herbergier kan het ook niet allemaal worden. Daar hebben we in Nederland alleen al de ruimte niet voor.’

De voornoemde incidenten binnen de ouderenzorg hebben het imago van deze tak van zorg geen goed gedaan – een zorgelijke ontwikkeling in een branche waarin nu al een personeelstekort is. Werken in de zorg is bovendien zwaar, er is een hoge werkdruk en een relatief laag loon. Maar om de kwaliteit te verbeteren is het nu juist van groot belang dat er genoeg handen zijn. Wat kan er gedaan worden om werken in de zorg aantrekkelijker te maken? Volgens Kemperman moet er gewerkt worden aan het imago van de zorg. ‘Veel mensen denken dat de zorg niets voor hen is. Maar de zorg is enorm breed – en er kan zeer veel. Vaak is het alleen een bepaald type zorg wat mensen tegenstaat. Ook zou het helpen als we meer actief op zoek gingen naar vrijwilligers en als er meer waardering zou zijn op het gebied van salaris.’ Dat laatste staat haaks op de huidige kabinetsplannen, waarbij een nullijn wordt ingesteld voor lonen in de zorg. ‘Als we kijken naar de care-tak, bijvoorbeeld naar de ouderenzorg, dan verdienen de medewerkers aan ‘de onderkant’ van de organisatie niet veel. D66 is daarom tegen de nullijn voor zorgmedewerkers die Rutte II gaat invoeren. Werken in de zorg moet aantrekkelijk blijven,’ zo stelt Vera Bergkamp.

Met al deze ideeën moet een grote stap te maken zijn in de richting van een betaalbare ouderenzorg. Daarbij moet er ruimte zijn voor maatwerk, innovatie en moet het individu centraal staan. Uitgaan van de eigen kracht van mensen en ondersteuning bieden daar waar die eigen kracht niet toereikend is. D66 volgt de plannen van het nieuwe kabinet nauwgezet. Bergkamp licht de houding van de fractie toe. ‘We zijn constructief waar het kan en kritisch waar dat moet. Hervormingen zijn noodzakelijk om de zorg betaalbaar, toegankelijk én van hoge kwaliteit te houden. En dus is het belangrijk dat we de cliënt niet uit het oog verliezen. Er wordt nu vaak te boekhoudkundig over de zorg gesproken. Maar we moeten niet vergeten dat goede ouderenzorg een belangrijke waarde in onze samenleving is,’ aldus Bergkamp ■

Langs de afgrond

Menno van der Land (1973) is gepromoveerd politicoloog. Van zijn hand verscheen eerder het boek Tussen ideaal en illusie. De geschiedenis van D66, 1966-2003.

Nu in de boekhandel en D66 Webshop
Langs de afgrond. Tien turbulente jaren in de geschiedenis van D66.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2006 leed D66 haar tiende nederlaag in twaalf jaar tijd. De partij verkeerde in een diepe crisis. Wat ging er vooraf aan het slechtste verkiezingsresultaat sinds de oprichting van D66? En hoe kwamen de democraten deze crisis te boven?

In *Langs de afgrond* beschrijft Menno van der Land hoe er in de top van D66 een harde strijd om de macht werd uitgevochten, terwijl de partij worstelde met de deelname aan een bij de achterban omstreden kabinet. Hoe de democraten twee kabinetscrises veroorzaakten en de partij na vijf verloren verkiezingen op rij op haar ondergang leek af te stevenen. En hoe D66 onder leiding van Alexander Pechtold de derde wederopstanding in haar bestaan meemaakte.

Menno van der Land
Langs de afgrond.
Tien turbulente jaren in de geschiedenis van D66

€ 29,50

Eburon, 462 pagina's, ISBN 978 90 5972 718 2

van koningin

Decennialang maakten de vaste adviseurs van de koningin, fractievoorzitters, informateur(s) en formateur de gang naar het paleis in de weken en maanden na de Tweede Kamer-verkiezingen. Na de verkiezingen van september 2012 werd geformeerd in nieuwe stijl. De regie in de formatie verschoof van koningin naar Kamer.

Twee dagen na het aantreden van Rutte II raakte Nederland in de greep van de inkomensafhankelijke zorgpremie. De euforie over het voorafgaande formatieproces was een kort leven beschoren. Toch veranderde er tijdens de laatste formatie nogal wat. Zo is na de Tweede Wereldoorlog het aantal kabinetten dat zó snel werd geformeerd op één hand te tellen. De beëdiging was bovendien voor het eerst openbaar – al verliep dat nog niet helemaal vlekkeloos. Maar vooral: voor het eerst in de parlementaire geschiedenis lag de regie van de formatie niet bij het staatshoofd, maar bij de gekozen volksvertegenwoordigers. Hoe blijkt initiatiefnemer en D66-Kamerlid Gerard Schouw terug op de formatie nieuwe stijl?

In maart van dit jaar nam de Tweede Kamer het voorstel van D66-oppositieleden Gerard Schouw en Boris van der

Ham aan om het initiatief voor de formatie voortaan bij de volksvertegenwoordiging te leggen. Maar ondanks die meerderheid klonken uit verschillende hoeken negatieve reacties. Wetenschappers van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis en het Montesquieu Instituut voorspelden problemen, spraken zelfs al voor aanvang het failliet over de nieuwe regeling uit. 'Er was een hoop donder en bliksem,' zegt Schouw, 'ook omdat verschillende partijen, waaronder de VVD van Rutte, liet weten niets voor de nieuwe situatie te voelen. Als je de regels verandert, is het afwachten hoe dat uitpakt. Hoe de betrokkenen zich gedragen. Want er is nog geen ingesleten routine.'

Toch twijfelde Gerard Schouw niet aan zijn voorstel. Door de regie te verschuiven van het staatshoofd naar

de Tweede Kamer staan de betrokken politici zelf in de spotlights, verklaart Schouw. 'Als zij falen kunnen zij zich niet verschuilen, maar staan zij in hun hemd. Het proces is nu transparant. Wat dat betreft: een verandering van de regels betekent ook een verandering van de cultuur. In plaats van alle mogelijke coalitie-opties één voor één te elimineren, is er nu alles aan gelegen meteen de meest logische optie te vinden.' Was de uitslag dan niet afgetekend? 'Als je de kranten van daags na de verkiezingen openslaat, lees je dat media verschillende mogelijkheden opperden,' zegt Schouw. Dat we ons dat nog nauwelijks kunnen herinneren, is volgens hem het resultaat van de regie die de Kamer heeft genomen in het formatieproces.

Maar die politisering van de informateurs, maakt dat een formatie niet lastig als de uitslag – zoals in 2010 – ingewikkeld is? Hoewel dat nog moet blijken, verwacht het D66-Kamerlid dat ook een complexe uitslag gebaat is bij deze procesverandering. 'Zoals ik al zei, is er in de nieuwe situatie alles aan gelegen meteen de meest logische optie te

onderzoeken,' aldus Schouw. Allerlei wensenlijstjes van en rondjes langs de fracties, traditioneel onderdeel van de 'oude' formatie, maken het proces niet langer nodeloos traag en ingewikkeld. Bovendien is sinds de afgelopen formatie ook openbaar welke belangengroepen met een brief aan de formateur proberen het proces te beïnvloeden. Een overwinning voor de democratie dus. Toch ziet Schouw alweer ruimte voor verbetering. 'Ik zou graag zien dat kandidaat-bewindslieden vooraf op de proef gesteld worden in een hoorzitting met de Kamer. Zodat ook dat onderdeel transparanter wordt. En partijen nog meer druk voelen om de juiste kandidaten te selecteren.'

Hoe dan ook: na tientallen jaren discussie is de formatie vrij plotseling veranderd in een volledig democratische schakel in de politieke cyclus. In die ontwikkeling schuilt volgens Schouw een meer algemene les. 'Nieuwe plannen stuiten altijd op weerstand. 'Het is juridisch onhaalbaar,' kreeg ik te horen. Maar als je blijft vechten voor je idealen, wordt het onhaalbare soms haalbaar' ■

Een verandering van de regels betekent ook een verandering van de cultuur

naar Kamer

Rolf Slotboom [39] woont in Amsterdam en zit in het bestuur van D66 Amsterdam Noord. Vanwege de 'redelijke en constructieve oppositiehouding' werd hij onlangs lid van de partij.

Wat doe je in het dagelijks leven? Na een studentenbijbaan als croupier ben ik in 1998 professioneel poker-speler geworden, destijds een nóg ongebruikelijker beroep dan nu. Ik was de eerste Nederlandse kampioen en heb een aantal boeken en columns over pokerstrategie geschreven. Twee jaar geleden ben ik uit het actieve pokercircuit gestapt: het was tijd voor iets nieuws en ik wilde iets voor anderen betekenen. Sindsdien ben ik woordvoerder van de Stichting Nederlandse Poker-Bond en voorzitter van de Raad van Advies en probeer ik het kansspel dossier te beïnvloeden: ik zet mij in om de belastingsituatie en de rechtspositie van spelers te verbeteren, en het imago van poker bij het grote publiek.

Wat maakt iemand tot een goede pokeraar? Je moet een zeer evenwichtig karakter hebben, om met tegen-slagen om te kunnen gaan. Je moet enigszins wiskundig zijn onderlegd en vooral je opponenten goed kunnen lezen: gedrag kunnen inschatten en aanvoelen of iemand oprecht is, of zich juist anders voordoet dan hij is. Dat is cruciaal voor je strategie. En je moet je staande kunnen houden in een omgeving waarin iedereen probeert je uit je evenwicht te brengen. Voor mij is het verband met de politiek evident.

Waarom ben je lid geworden van D66? In tegenstelling tot veel andere partijen is D66 ook redelijk en constructief als oppositiepartij. Daarnaast waardeer ik de durf om ook in verkiezingstijd een moeilijk verhaal te vertellen. Zeker in de jaren '90 ben ik vaak teleurgesteld geweest in D66, omdat ik standvastigheid miste of het te veel over 'kleine' onderwerpen ging. Maar de lijn van de laatste jaren – constructief en doortastend – is precies de combinatie die ik graag zie in een politieke partij.

Hoe vind je dat D66 het nu doet? Heel goed dus! Over Pechtold ben ik zeer te spreken en D66 heeft zich opgeworpen als verbinder door verantwoordelijkheid te nemen voor het land in tijden dat veel partijen vooral aan zetelaantallen dachten. En in de besturen en gemeenteraden zitten veel capabele en bevlogen mensen, die ook nog eens heel leuk in de omgang zijn. Daarbij heb ik gezien dat ook bij de Jonge Democraten veel talent zit! Met de toekomst van D66 zit het waarschijnlijk dus wel goed.

**Ik ben
D66**

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt twee keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd.

Wilt u uw lidmaatschap van D66 opzeggen, stuur dan een e-mail naar ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur
Pim van Mierlo

redactie
Maaïke Alleblas
Pauline Breeuwisma
Angélique van Drunen
Jan Remmert Fröling
Anita van Rootselaar
Marco Rensma
Mark Snijder
Roel van den Tillaart

fotografie
Frank van Beek
Martijn Beekman (HH)
Jan Remmert Fröling
Sofie Knijff
Pepijn Leupen
Roy van der Linden

beeld voorzijde
HH / Carstens

vormgeving
de ontwerpvlot

druk
QuantesArtoos, Rijswijk

oplage
24.500 exemplaren
Den Haag, december 2012

redactieadres
Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Deze Democraat is gedrukt op 80 grams **CyclusPrint**, een 100% recycled papier. Door te kiezen voor dit papier in plaats van een niet-recycled papier vermindert de milieupact met:

	2.979	kg afval
	1.271	kg CO ₂ gelijk aan:
	12.714	km afgelegd met gemiddelde auto
	83.216	liter water
	16.623	kWh energie
	4.840	kg hout